

Møte torsdag den 17. februar 2011 kl. 10

President: Dag Terje Andersen

Dagsorden (nr. 54):

1. Redegjørelse av fiskeri- og kystministeren om status og utsikter for norsk havbruksnæring
2. Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Bente Thorsen, Mette Hanekamhaug, Ketil Solvik-Olsen og Tord Lien om å styrke realfagene i hele utdanningsløpet (Innst. 189 S (2010–2011), jf. Dokument 8:167 S (2009–2010))
3. Interpellasjon fra representanten Robert Eriksson til barne-, likestillings- og inkluderingsministeren:
«Dagbladet har i en rekke artikler gransket hvordan Kommune-Norge ivaretar utviklingshemmedes rettsikkerhet i overgrepssaker. Bare én av ni kommuner, skjermede bedrifter og skoler som har opplevd overgrepssaker, har egne rutiner for varsling av overgrep mot utviklingshemmede. Alle har generelle rutiner, men med vesentlige svakheter i forhold til å ivareta utviklingshemmedes rettssikkerhet. Mange utviklingshemmede blir også plassert i store institusjonslignende boliger.
Vil statsråden ta initiativ til at det utarbeides felles varslingsrutiner for hvordan man skal håndtere overgrep mot utviklingshemmede, og vil statsråden endre dagens finansieringsordning slik at det blir mer lønnsomt å bygge tilrettelagte boliger for de utviklingshemmede?»
4. Referat

Presidenten: Representanten Bente Thorsen vil framsette et representantforslag.

Bente Thorsen (FrP) [10:00:24]: På vegne av representantene Jon Georg Dale, Tord Lien, Christian Tybring-Gjedde og meg selv har jeg gleden av å fremme et representantforslag om en markeringsdag for jødene skjebne.

Presidenten: Representanten Ketil Solvik-Olsen vil framsette et representantforslag.

Ketil Solvik-Olsen (FrP) [10:00:52]: På vegne av representantene Oskar J. Grimstad, Henning Skumsvoll og meg selv fremmer jeg forslag om løsning på kraftforsyningen til bergensområdet.

Presidenten: Forslagene vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Sak nr. 1 [10:01:09]

Redegjørelse av fiskeri- og kystministeren om status og utsikter for norsk havbruksnæring

Statsråd Lisbeth Berg-Hansen [10:01:39]: I 2010 var det 40 år siden de første norske oppdrettspionerene lyktes med å sette ut laksesmolt i merder i sjøen, og et par år senere kunne de høste matfisk av første klasse. Det var starten på den moderne norske havbruksnæringen. I fjor markerte havbruksnæringen også en annen milepæl: For første gang rundet produksjonen av oppdrettsfisk én million tonn. Det tilsvarer 10 millioner måltider hver dag, gjennom hele året.

Utviklingen fra 1960 og fram til i dag har overgått det de fleste kunne forestille seg. På få tiår har Norge utviklet seg til å bli en av verdens fremste havbruksnasjoner.

Det sies ofte at havbruksnæringen er en ung næring. Sammenlignet med andre primærnæringer er den det, men størrelsen på næringen og den betydning den har fått både nasjonalt og internasjonalt, tilsier at havbruksnæringen nå er en voksen næring. Det er da også naturlig at den i økende grad er gjenstand for offentlig debatt om hvilke vilkår som skal legges til grunn for dens videre utvikling.

Som statsråd er mitt oppdrag for havbruksnæringen nedfelt i Soria Moria II-erklæringen. Der står det:

«Det skal legges til rette for videre vekst i havbruksnæringen innenfor bærekraftige rammer. Strategien for bærekraftig havbruk skal legges til grunn. Arbeidet med å redusere lakselus og rømming vil bli høyt prioritert.»

Videre står det:

«Utviklingen i oppdrettsnæringen må ta hensyn til villaksen.»

Havbruksnæringen bidrar til eksportinntekter, aktivitet og sysselsetting, spesielt i mange lokalsamfunn langs kysten. Men næringen har også utfordringer på bærekraftsiden, særlig knyttet til lakselus og rømming.

Havbruksnæringen vil, som all annen matproduksjon, sette avtrykk på miljøet. Spørsmålet er hvor sterke miljøavtrykk vi kan akseptere. Hvilke grenseverdier vi skal sette for havbruksnæringens påvirkning på miljøet, er en politisk avveining som må gjøres på bakgrunn av objektiv kunnskap om alle sidene av virksomheten.

Havbruksnæringen er i dag en av våre største eksportnæringer. I 2010 eksporterte den laks, regnbueørret og annen oppdrettsfisk for 33,4 mrd. kr. Det er en økning på 7,5 mrd. kr fra året før, og eksporten fra havbruksnæringen utgjorde om lag 10 pst. av eksporten fra Fastlands-Norge. Økningen skyldes i stor grad høyere priser på norsk laks i året som gikk.

Eksporten av sjømat fra oppdrett passerte de tradisjonelle fiskeriene i verdi i 2006, og i fjor utgjorde oppdrettsfisk hele 62 pst. av verdien av den totale sjømateksporten. Mer enn 95 pst. av oppdrettsfisk som produseres, går til eksport, men Norge er også et viktig marked. Det omsettes oppdrettsfisk og skjell for rundt 1,5 mrd. kr på det norske markedet, og tall fra dagligvarehandelen viser at etterspørselen etter laks også i Norge er i rask vekst.

Myndighetenes oppgave er å skape rammebetingelser som sikrer en bærekraftig og konkurransedyktig norsk havbruksnæring. Noen rammevilkår er generelle for næringsvirksomhet i Norge. Siden vi har et høyt lønns- og prisnivå, blir faktorer som lønnsutvikling, kronekurs og

rentenivå svært viktige for konkurranseutsatte virksomheter, som havbruk er. En ansvarlig økonomisk politikk er derfor avgjørende for lønnsomhet og næringens evne til å gjøre langsiktige investeringer. Samferdsel er et annet viktig område. Med en produksjon som tilsvarer nærmere 50 000 fulle vogntog i året, er det viktig at produksjonen kan transporteres trygt og effektivt til markedene – enten den går på bil, tog, fly eller båt. Andre rammevilkår er spesielle for havbruksnæringen. Blant dem er vilkårene for produksjonskapasitet, etablering, lokalisering og drift.

Akvakulturloven fra 2005 videreførte ordningen med begrensning i tallet på tillatelser til oppdrett av laks, ørret og regnbueørret. Hver tillatelse er i tillegg avgrenset gjennom systemet med maksimalt tillatt biomasse, MTB. Per i dag er det tildelt i underkant av 1 000 tillatelser, med en samlet MTB på totalt 785 000 tonn. Dette regulerings-systemet begrenser mengden fisk som kan stå i sjøen til enhver tid, og regulerer bare indirekte hvor mye fisk som kan produseres. Tillatelsene til å drive oppdrett av andre arter enn laks, ørret og regnbueørret er ikke antallsbegrenset. Forvaltningsreformen medførte at det fra januar 2010 er fylkeskommunene som behandler søknader om akvakulturtillatelser.

Produksjonskapasiteten for laks, ørret og regnbueørret kan økes ved at myndighetene tildeler nye tillatelser, som i 2009–2010, eller øker kapasiteten på eksisterende tillatelser. Det siste var planlagt for 2010 da regjeringen høsten 2009 foreslo 5 pst. økt MTB for 80 pst. av kysten. Dette ble imidlertid stilt i bero på grunn av lakselusutviklingen.

Det ble i fjor høst avklart at det bare blir oppdretterne i Finnmark og Troms som nå får mulighet til å utvide kapasiteten på sine tillatelser med 5 pst. Regjeringen vil som kjent foreta en ny vurdering av spørsmålet om kapasitetsøkning i 2012. En forutsetning for å øke kapasiteten i næringen er at økningen er tilpasset markedet, og at vekst vurderes som miljømessig bærekraftig. Spørsmålet om kapasitetsøkning vil i nærmeste framtid først og fremst være knyttet til spørsmålet om hva som blir vurdert som miljømessig bærekraftig. Næringen kan utvikle seg gjennom økt kapasitet og økt produksjon. Men den kan også videreutvikles gjennom nye teknologiske løsninger, nye arter og nye produkter. Det vil jeg komme tilbake til.

En bærekraftig havbruksnæring er en næring som drives miljømessig forsvarlig innenfor rammene av det naturen tåler. Akvakulturloven har en miljønorm der det stilles krav om at havbruk skal etableres, drives og avvikles på en forsvarlig måte. De alminnelige bestemmelsene om bærekraftig bruk i naturmangfoldloven vil for øvrig komme til anvendelse når denne normen forvaltes.

Regjeringens strategi for en miljømessig bærekraftig havbruksnæring setter mål og gir viktige føringer for framtiden. I strategien har vi tatt utgangspunkt i fem hovedområder der havbruksnæringen påvirker miljøet. Disse er:

- genetisk påvirkning hos villfisk på grunn av rømming
- forurensning og utslipp
- sykdom, medregnet parasitter
- arealbruk
- fôrressurser

Oppfølgingen av tiltakene i bærekraftstrategien er viktig for regjeringen i tiden som kommer. De forskjellige tiltakene er ulike i form og ulike i karakter. Noen kan følges opp på kort sikt, mens andre har mer langsiktig karakter.

En av de viktigste oppgavene blir å etablere politisk forankrede grenseverdier for hva som er miljømessig bærekraftig. Kunnskapen om havbruksnæringens påvirkning på miljøet, herunder de ville laksestammene, må baseres på innspill fra mange fagdisipliner. Utarbeidelsen av indikatorer og grenseverdier må derfor ha en multidisiplinær tilnærming.

Miljø- og utviklingsminister Erik Solheim og jeg tok på slutten av fjoråret initiativet til et felles kunnskapsseminar for å belyse kunnskapsgrunnet om forholdet mellom oppdrettslaks og villaks. Forskerne var enige om hovedutfordringene som er lakselus og rømming, men det er nyanser i fagmiljøenes oppfatning av problematikken.

Havforskningsinstituttet har, med utgangspunkt i målene i bærekraftstrategien og den nåværende kunnskapen om næringens påvirkning på miljøet, nylig publisert en fylkesvis tilstandsvurdering av situasjonen for rømming, lakselus og utslipp. Når det gjelder lakselus og rømming, mener Havforskningsinstituttet at det er moderat eller høy sannsynlighet for at de langsiktige målene i bærekraftstrategien i dag ikke er nådd på strekningen fra Rogaland til Troms. Dette bekrefter at regjeringen har oppmerksomhet rettet mot de viktigste miljøutfordringene, og at tiltakene i bærekraftstrategien er nødvendige.

For å få tilstrekkelig legitimitet bak forvaltningsmål bør de ikke bare være gjenstand for nasjonal, men også internasjonal kvalitetssikring. Dette skjer innenfor andre deler av sjømatproduksjonen, der det internasjonale havforskningsrådet ICES bidrar når det gjelder bestandsforvaltningsråd, og det europeiske mattrygghetsbyrået EFSA bidrar innenfor fiskehelse og fiskevelferd. Forvaltning bør bygge på best tilgjengelig kunnskap og føre-var-prinsippet.

Når det gjelder rømming, «skal havbruk ikke bidra til varige endringer i de genetiske egenskapene til villfiskbestandene», som er målet i bærekraftstrategien.

Rømming fra oppdrettsanlegg må holdes på et minimum for å ivareta naturmangfoldet. Derfor setter fiskerimyndighetene krav til teknisk standard for anleggene og til driften og fører tilsyn med at regelverket etterleves. Oppdretterne er ansvarlige for at fisken holder seg inne i merdene. Derfor må jeg også i denne salen få uttrykke beklagelse for at vi nå har hatt en gedigen rømming i Trøndelag. Vi har nå fått rapport om at 175 000 laks er på rømmen, og eierne – ledelsen i selskapet – sier at det er alvorlig brudd på interne retningslinjer, interne rutiner, som er bakgrunnen for det. Det er veldig beklagelig, og det er veldig alvorlig. Og igjen, det er oppdretterne som er ansvarlige for at fisken holder seg inne i merdene og ikke utenfor.

I regjeringens bærekraftstrategi legges det opp til å flytte fokus fra innrapporterte rømmingstall fra oppdrettere over til innslag av rømt oppdrettsfisk i elvene som mål på hvilken miljøpåvirkning rømming gir. Innslaget av rømt oppdrettsfisk i elvene har gått ned med 60 pst. fra slutten av 1980-tallet og fram til i dag. De siste ti årene har inn-

slaget i elvene vært tilnærmet uendret. I mange elver er innslaget av rømt oppdrettsfisk fremdeles for høyt.

Så igjen, arbeidet med å hindre rømming er derfor høyt prioritert, og et forslag om skjerpede tekniske krav til matfiskanlegg er nylig sendt ut på høring. Det er også igangsatt et arbeid med en teknisk standard for landanlegg som skal bidra til redusert rømming på settefiskstadiet. Det er viktig å føre tilsyn med at anleggene driver i samsvar med regelverket når det gjelder både standarden på anlegg, og sykdom. Fiskeridirektoratet fikk fra 2010 økt sitt budsjett med 10 mill. kr til styrking av havbruks-tilsynet. I 2010 gjennomførte Mattilsynet og Fiskeridirektoratet til sammen 1 370 tilsynsbesøk og revisjoner med oppdrettsanlegg.

Målet i bærekraftstrategien for forurensning og utslipp er:

«Alle oppdrettslokaliteter som er i bruk holder seg innenfor en akseptabel miljøltilstand, og har ikke større utslipp av næringssalter og organisk materiale enn det resipienten tåler.»

Alle oppdrettslokaliteter har en utslippstillatelse gitt av miljøvernmyndighetene med hjemmel i forurensningsloven. Fylkesmannen fører tilsyn med at næringen driver innenfor gitte utslippstillatelser, på vegne av Klima- og forurensningsdirektoratet.

Ifølge Klima- og forurensningsdirektoratet er akvakultur-næringen den klart dominerende enkeltkilden for menneskeskapt tilførsel av fosfor og nitrogen på kyststrekningen fra Lindesnes til grensen mot Russland. Data fra Klima- og forurensningsdirektoratet viser at vannkvaliteten og resipientforholdene langs 90 pst. av kysten er så gode at det er liten eller ingen risiko for at overgjødning fra havbruksanlegg alene vil medføre risiko for at målene om god økologisk eller kjemisk tilstand, i henhold til vannforskrifter og EUs vannrammedirektiv, ikke vil kunne nås innen fristen. På 1 pst. av kyststrekningen er vannkvaliteten så dårlig at oppdrett frarådes, eller at dagens produksjon bør begrenses. I de resterende 9 pst. av områdene er det mulig risiko for at målet om minimum god miljøltilstand i EUs vannrammedirektiv ikke nås.

Når det gjelder sykdom og parasitter, er målet i bærekraftstrategien:

«Sykdom i oppdrett har ikke bestandsregulerende effekt på villfisk, og mest mulig av oppdrettsfisken vokser opp til slaktning med minimal medisinbruk.»

Som fiskeri- og kystminister er jeg ansvarlig for fiskehelsen både på oppdrettsfisk og villfisk, inkludert infeksjoner med lakselus. Mattilsynet fører tilsyn på dette feltet, mens Veterinærinstituttet og Havforskningsinstituttet bidrar med forskningsbasert kunnskapsstøtte.

Den største sykdomsutfordringen i havbruksnæringen er for tiden lakselus. Høsten 2009 meldte Mattilsynet om høye lusetall på oppdrettsfisk flere steder langs kysten og utvikling av resistens mot tilgjengelige lusemidler. Lusetallene høsten 2010 var på omtrent samme nivå som på samme tid året før, dog med store regionale forskjeller. Utfordringene med resistens er foreløpig ikke reversert eller under kontroll i store deler av landet. Problemene er størst i sørlige deler av Nordland, i Nord-Trøndelag og i

Sunnhordland. Det er ikke meldt om resistensutvikling i Finnmark og Troms.

Næringen har det siste halvannet året lagt ned et omfattende arbeid med avlusningskampanjer for å få bukt med luseproblemene. Tall fra Havforskningsinstituttet viser at laksesmolten både i 2009 og 2010 vandret ut med liten lusebelastning. Ut ifra hovedformålet, å sikre utvandrende villaks, var kampanjene derfor vellykket.

Havforskningsinstituttet viser på den annen side til at infeksjonspresset på sjøørreten, som oppholder seg i fjord- og kystområdene hele året, er for høyt flere steder langs kysten, og da særlig på Vestlandet.

Regelverket tilknyttet lusebekjempelse er blitt betraktelig skjerpet i de to siste årene. Mattilsynet har gjennom regelverket fått en rekke virkemidler til håndtering av situasjonen, bl.a. fullmakt til å pålegge samordnet drift, brakklegging og om nødvendig utslaktning på lokaliteter med mye lus. I tillegg kan de opprette egne bekjempelses-soner med strengere krav i områder hvor de generelle tiltakene ikke har hatt god nok effekt. Slike soner er opprettet både i Hardanger/Sunnhordland og i Nord-Trøndelag. Her har Mattilsynet pålagt oppdretterne samordnet utsett og brakklegging for å redusere lusebelastningen på vill laksefisk.

I bærekraftstrategien blir det pekt på at framtidens lakseluskontroll, i tillegg til tiltaksgrensener på oppdrettsfisken, også må rettes inn mot interaksjon mellom lakselus på oppdrettsfisk og villaks. Havforskningsinstituttet og Veterinærinstituttet mfl. er i gang med forskning som skal danne det faglige grunnlaget for etablering av grenseverdier for lakselus på villaks, og hvordan disse bør bestemme tiltak i oppdrettsanlegg. Utviklingen av resistente lakselus understreker viktigheten av et bredt spekter av virkemidler, og at problemene på lang sikt ikke kan løses ved økt medisinbruk.

Leppefisk er et viktig virkemiddel i lusebekjempelsen, og det er positivt at så mange oppdrettere nå benytter seg av den biologiske løsningen. Men det er også viktig at leppefisken ikke overbeskattes. Flere aktører har nå startet med oppdrett av leppefisk, noe som vil være nødvendig på sikt dersom dette skal tas i bruk i stor skala.

Vaksine er også et mulig virkemiddel mot lus. Forskere ved Havforskningsinstituttet og Universitetet i Bergen er i samarbeid med tyske forskere snart i mål med å kartlegge lakselusas arvestoff, eller genom. Resultatene kan bidra til nye behandlingsmetoder, og på lengre sikt muligens vaksine.

Forskningsrådet lanserte rett før jul i 2009 et senter for forskningsdrevet innovasjon på lakselusforskning ved Universitetet i Bergen. Senteret, som har fått navnet Salmon Louse Research Centre, vil få et budsjett på 200 mill. kr over åtte år. Universitetet i Bergen har med seg Havforskningsinstituttet, Norges veterinærhøgskole og flere næringsaktører som forskningspartnere. Næringsaktørene vil selv bidra med om lag 25 pst. av finansieringen.

På området arealbruk er målet i bærekraftstrategien at havbruksnæringen skal ha

«en lokalitetsstruktur og arealbruk som reduserer miljøpåvirkning og smitterisiko».

Arealstrukturen i næringen, dvs. anleggenes plassering i forhold til hverandre og strøm- og vannforhold, har nær sammenheng med sykdomspredning og miljøpåvirkninger generelt. I september 2009 nedsatte Fiskeri- og kystdepartementet et ekspertutvalg for effektiv og bærekraftig arealbruk i havbruksnæringen. Med bakgrunn i strategien har utvalget utredet og foreslått en ny overordnet arealstruktur som skal bidra til at havbruksnæringen utnytter arealet sitt på en effektiv og miljøvennlig måte. Framtidens arealstruktur skal også bidra til at havbruksnæringen får en balansert og bærekraftig sameksistens med andre interesser i kystsonen. Utvalget leverte sin rapport den 4. februar 2011, og de foreslår:

- inndeling av kysten i såkalte smittehygienisk betingede produksjonsområder, inndelt i et begrenset antall «utsett-soner» med koordinerte utsett og brakklegging, og der tillatelsene knyttes til et produksjonsområde
- en handlingsregel knyttet til tap i produksjonen, som blir styrende for maksimalt tillatt biomasse innenfor et produksjonsområde
- adgang til miljøbetinget flytting av tillatelser fra produksjonsområder med store tap til områder med små tap
- videre utviklingsarbeid for å etablere gode handlingsregler for lus og rømming – for rømming at næringen i et produksjonsområde har ansvaret for å ta ut rømt fisk fra elver der det genetiske innslaget av oppdrettsfisk er for stort
- fri adgang til etablering av landbasert produksjon, det være seg smolt og matfisk av ulik størrelse, og til etablering av lukkede anlegg i sjø

Jeg har nå sendt rapporten på en seks måneders høring for å få et bredt tilfang av innspill.

Når det gjelder fôr og fôrressurser, slår bærekraftstrategien fast at norsk oppdrettsfisk skal føres med fisk som kommer fra godt forvaltede bestander og dermed ikke medvirker til å utarme marine ressurser.

Laks er et veldig energieffektivt husdyr. Regnet ut fra en gjennomsnittlig fôrpellet brukes det i Norge knapt 1,5 kilo marint råstoff for å produsere 1 kilo oppdrettsfisk.

Vegetabilske råvarer og råstoff fra avskjær og biprodukter utgjør en økende bestanddel av norsk fiskefôr. Den største kilden til marint fôrstoff er fremdeles industri-fisk, og det viktigste virkemiddelet vi har for å nå målet i strategien, er å nedkjempe ulovlig, uregulert og urapportert fiske, såkalt UUU-fiske. Norge er også en aktiv pådriver for å nedkjempe UUU-fiske internasjonalt.

I FAO, FNs matvareorganisasjon, har vi fått gjennomslag for en global avtale om havnestatskontroll, og FAO utvikler nå retningslinjer for å avgrense utkast og bifangst. Norge arbeider også aktivt opp mot EU når det gjelder å redusere utkast av fisk.

Fiskefôr som brukes i norsk havbruk, produseres i all hovedsak i Norge. Fiskefôrprodusentene har et selvstendig ansvar knyttet til import av fôringredienser og merking av fôr for å sikre at fôret inneholder fiskemel og fiskeolje produsert fra bærekraftig forvaltede bestander.

Norsk havbruksnæring er en forsknings- og kunnskaps-

basert næring. Den har vært kjennetegnet av at veien mellom forskning og næring har vært kort, og at ny kunnskap raskt har blitt tatt i bruk. Foreløpige tall fra en kartlegging av havbruksforskningen, utført av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning, NIFU, viser at det totalt ble brukt 1,3 mrd. kr på forskning og utvikling i 2009. Det offentlige finansierte nærmere 50 pst. av havbruksforskningen i Norge, mens resten ble finansiert av næringsaktører eller andre.

Instituttsektoren er den viktigste aktøren innenfor havbruksforskningen. Samlet utførte instituttene nesten halvparten av all havbruksrelatert forskning i 2009. Om lag 40 pst. av forskningen ble utført av næringslivet, mens universitet og høyskoler sto for 13 pst. I tillegg til direktefinansiering av forskning finansierer havbruksnæringen forskning gjennom Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfond. Fondet forvalter inntektene fra en FoU-avgift på eksport av fisk og fiskevarer og har i 2011 avsatt 60 mill. kr til havbruksforskning.

En betydelig del av midlene benyttes i større prosjekter i samarbeid med Norges forskningsråd, som innenfor sitt nye havbruksprogram har seks tematiske prioriteringer:

- bærekraftig sjømatproduksjon
- frisk fisk
- framtidens fôr
- andre oppdrettsarter
- miljøvennlig havbruksteknologi
- genetikk og avl

Oppfølgingen av bærekraftstrategien er høyt prioritert i havbruksforskningen. Prioriteringene skjer både gjennom økte bevilgninger og gjennom tematisk dreining av forskningsmidler til Forskningsrådet og relevante forskningsinstitutter. Et annet viktig område er forskning på produkt- og markedsutvikling, bl.a. i regi av Nofima.

Å legge til rette for utvikling av ny teknologi og nye produksjonsmetoder som gir mer miljøvennlig produksjon av oppdrettsfisk, er ett av tiltakene i regjeringens strategi for en miljømessig bærekraftig havbruksnæring. Det vil også kunne være med på å tilrettelegge for bærekraftig vekst i næringen.

Det skjer mye – og i rask tempo – innenfor nytenking og teknologiutvikling i oppdrettsbransjen. I senere tid har det vært stor oppmerksomhet rundt landbaserte oppdrettsanlegg, lukkede anlegg i sjø og forlenget landfase for settefisk av laks og ørret.

Fiskeri- og kystdepartementet har nylig sendt på høring et forslag om en prøveordning med forlenget landfase for settefisk av laks, ørret og regnbueørret. Dette kan bidra til å redusere rømmingsrisiko, sykdomsrisiko og dødelighet. Det kan også være fornuftig ut fra miljømessige og økonomiske hensyn samt at det kan bidra til utvikling av miljøteknologi i havbruksnæringen.

Det har funnet sted en rivende teknologiutvikling i havbruksnæringen de siste 40 årene. Den grunnleggende merdkonstruksjonen er likevel den samme. Regjeringen ønsker å legge til rette for innovasjon og teknologiutvikling og har derfor som siktemål å ha et så teknologinøytralt regelverk som mulig.

Gjennom funksjonskrav og målformuleringer, slik som

i bærekraftstrategien, har regjeringen lagt rammer for havbruksnæringens påvirkning på miljøet. Så er det opp til innovasjonsevnen å sikre teknologi som kan bidra til at målene om økt produksjon kan nås samtidig som miljømålene nås.

Utviklingen skjer innenfor både nasjonale og internasjonale forskningsmiljø. Blant annet ses det på mulighetene for teknologi for offshore havbruk, dvs. oppdrettsanlegg som kan ligge lenger ut i havet.

Myndighetene kan tildele forskningstillatelser til å utvikle kunnskap som kommer akvakulturnæringen til gode, bl.a. knyttet til driftsformer, teknologi, biologi, ernæring, fiskehelse og fiskevelferd. Slike tillatelser kan være et alternativ for dem som ønsker å prøve ut lukkede anlegg.

Laks og ørret utgjør per i dag 97 pst. av volumet som produseres i havbruksnæringen. Regjeringen er opptatt av at næringen i fremtiden skal ha flere bein å stå på, og forskning og utviklingsprosjekter knyttet til oppdrett av marine arter er derfor et prioritert område. Torsk er den arten det satses mest på.

Så ser vi at oppdrett av torsk har vist seg å by på andre utfordringer enn oppdrett av laks og ørret, både når det gjelder produksjon av yngel, sykdom og kjønnsmodning. Forskningen som gjøres på torsk, antas å kunne overføres til andre marine arter. Så må man bare erkjenne at å utvikle nye arter er tid- og kunnskapskrevende. Regjeringens satsing på oppdrett av torsk og marine arter er derfor langsiktig.

I tillegg til fisk drives det akvakultur på blåskjell, kamskjell og andre skalldyrarter i norske fjorder. Det forekommer også ferskvannsoffdrett av f.eks. røye. Det er uttrykt interesse for mer oppdrett i ferskvann, bl.a. for å skaffe et bredere inntektsgrunnlag i distriktene. Jeg vil derfor, i samråd med berørte departement, sette i gang en nærmere kartlegging av muligheter og begrensninger, herunder myndighetsgitte flaskehalser.

Så ser vi at interessen for oppdrett av tang og tare er økende. Departementet har nå derfor foreslått justeringer i regelverket, slik at behandlingen av slike saker skal bli mer hensiktsmessig.

Det gjøres i dag forsøk på såkalt integrert havbruk, dvs. oppdrett av flere arter på samme sted, hvor den ene arten kan dra nytte av den andre. Det har vist seg at f.eks. tang og tare har god evne til å utnytte utslipp av næringssalter fra fiskeoppdrett som næring.

Tang og tare kan igjen brukes som innsatsfaktor til biodrivstoffproduksjon. Dette er spennende muligheter der vi ennå vet lite om potensialet.

Sjømat er sunt, enkelt og velsmakende, og møter derfor de store globale mattrendene på mange plan. Det er ingen grunn til å tro at etterspørselen i markedet i nær framtid vil sette begrensninger for hvor mye den norske havbruksnæringen kan produsere og eksportere.

Eksportutvalget for fisk har beregnet at den underliggende etterspørselsveksten for laks i alle markeder var på 14 pst. i 2010. Blant de store driverne for denne veksten er sushi-segmentet, som er i framgang over hele verden.

Norsk oppdrettsfisk eksporteres til omkring 100 ulike land. En viktig oppgave for myndighetene er å bidra til god

markedsadgang. Adgangen til vårt viktigste marked, EU, ble betydelig forbedret etter at antidumpingtiltakene mot laks og ørret ble fjernet. EUs 27 medlemsland er mottakere av to tredeler av oppdrettsfisken vi produserer.

EØS-avtalen gir særlig bearbejdede sjømatprodukter høye tollsatser. Dette begrenser dessverre muligheten for eksport av bearbejdede produkter, f.eks. røkt laks, til EU.

I år har myndighetene, sammen med den norske lakse-næringen, engasjert seg overfor amerikanske myndigheter for å forsøke å få fjernet de siste gjenværende straffetiltakene mot norsk laks. Myndighetene arbeider også for å redusere tollsatsene for norsk sjømat i de pågående frihandelsforhandlinger med bl.a. Kina og Russland, som begge er viktige markeder for norsk laks og ørret.

Innovasjon Norge gjorde i 2008 en undersøkelse om oppfatningene av Norge i utlandet. I undersøkelsen kom det fram at laks er det nærmeste Norge kommer en merkevare. Svenskene har Ikea, finnene har Nokia, og Norge har laksen.

Flere undersøkelser viser at laks eller sjømat er et av de første produktene som folk tenker på når de hører om Norge. Dette har nok mange også erfart egenhendig på reise i utlandet. Norsk laks finnes på menyen i nær sagt alle verdens land, og det er ikke så rent sjelden at den utenlandske drosjesjåføren begynner å snakke om sjømat når man sier man er fra Norge.

I fjor ble det spist ti millioner måltider bestående av norsk laks hver dag, over hele verden. Norsk sjømat og norsk laks har stor betydning som bærer av den norske identiteten, både her hjemme og i utlandet. Det er derfor viktig at havbruksnæringen har et godt omdømme.

Myndighetenes rolle er å utøve en forsvarlig og kunnskapsbasert forvaltning, og ha regelverk og tilsyn som er til å stole på innenfor miljø og mattrygghet. Næringen må ivareta sitt omdømme innenfor de rammene som settes, ta miljøproblemer på alvor, og vise åpenhet rundt muligheter og utfordringer.

Jeg ønsker å bidra til at folk får mer kunnskap om denne næringen, som spiller en stadig større rolle for vår økonomi. Havbruk er ikke lenger noe det drives med innerst i fjordene på avsidesliggende steder, det er noe vi driver med i Norge.

Sjømatkonsumet i Norge bør økes. I «Kostråd for å fremme folkehelsen og forebygge kroniske sykdommer», som nylig kom fra Nasjonalt råd for ernæring, blir det tilrådd fisk til middag to til tre ganger i uken, og gjerne som pålegg. Minst 200 gram bør være fet fisk som laks, ørret, makrell eller sild. Gjennom bl.a. Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning framskaffer myndighetene kunnskap om de ernæringsmessige egenskapene ved sjømaten vi produserer. Vi arbeider aktivt sammen med dagligvarehandelen for å videreformidle denne kunnskapen til norske konsumenter.

Gjennom prosjektet Fiskesprell får barn og unge i barnehagen og grunnskolen bedre kjennskap til sjømatens ernæringsmessige fordeler, i tillegg til gode smakserfaringer. Fiskesprell er et ledd i regjeringens handlingsplan for bedre kosthold i befolkningen. Det er viktig at nordmenn kjenner til de positive helseeffektene av å spise sjømat.

Kostholdsråd og kunnskap om hvorfor sjømat er sunt, er viktige virkemidler, et annet er utvikling av produkter som er lett tilgjengelige for forbrukeren. Det norske markedet er, som jeg nevnte, et viktig marked for havbruksnæringen. Jeg er veldig glad for at næringen gjennom Eksportutvalget for fisk har valgt å styrke arbeidet med profilering og markedsføring på hjemmemarkedet. I løpet av de siste årene har stadig flere produsenter utviklet produkter for hjemmemarkedet.

Jeg ønsker å tilrettelegge for økt innovasjon, produktutvikling og markedsorientering i sjømatnæringen, bl.a. gjennom Innovasjon Norges marine verdiskapingsprogram. Det norske markedet bør være en utstillingsarena for det beste sjømatnæringen har å tilby, slik at både nordmenn og turister opplever at de befinner seg i en sjømatnasjon.

Havbruksnæringen er viktig for den nasjonale økonomien, og den er spesielt viktig for økonomien i mange av våre kystkommuner. Det drives i dag havbruk i om lag 150 kommuner langs norskekysten, fra Lillesand i sør til Sør-Varanger i nord. I mange av disse kommunene er havbruksnæringen og den aktiviteten den fører med seg, viktig og til dels avgjørende for både sysselsettingen og opprettholdelsen av bosettingen.

Havbruk i seg selv er ikke en spesielt arbeidsintensiv aktivitet. Havbruksnæringen sysselsatte i 2009 om lag 5 000 personer. Antallet som har vært direkte sysselsatt i havbruksnæringen, har vært nokså stabilt i de siste årene til tross for at produksjonen er mangedoblet.

I 2009 ble det produsert 450 tonn laks per ansatt i lakseoppdrettsnæringen. Sammenlikner vi med 1990, ser vi at da ble det produsert 60 tonn laks per ansatt. Produktivitetsøkningen i oppdrettsleddet har med andre ord vært enorm, og det er viktig for at norsk laks skal holde et konkurransedyktig kostnadsnivå sammenliknet med andre produsentland.

Havbruksnæringen skaper vel så mange arbeidsplasser i andre næringer som i selve kjernevirksomheten. SINTEF Fiskeri og havbruk har i en ringvirkningsanalyse beregnet at havbruksnæringen, inkludert ringvirkninger, i 2008 skapte 20 000 arbeidsplasser. Dette er snakk om arbeidsplasser innenfor bygg og anlegg, transport, innkjøp av tjenester og ikke minst innenfor produksjon av innsatsfaktorer som settefisk og fôr.

Jeg er opptatt av at havbruksnæringen skal bestå av lønnsomme bedrifter som bidrar til å skape aktivitet og arbeidsplasser. Det fins mange gode eksempler på slike bedrifter.

Men jeg møter også mange ordførere og andre som ikke er så imponert over hva oppdrettsbedriftene bidrar med i lokalsamfunnene. Om lag 80 pst. av laksen som produseres, blir eksportert ut av landet som hel fersk laks, dvs. nesten ubearbeidet. I praksis betyr det for mange kommuner som legger til rette for oppdrettsaktivitet, at næringen skaper lite eller ingen aktivitet i kommunen utover selve oppdrettsaktiviteten.

Fra og med 2009 ble kommunene gitt mulighet til å skrive ut eiendomsskatt på oppdrettsanlegg i sjø.

Likevel tror jeg at en havbruksnæring som investerer

og bidrar til aktivitet og sysselsetting i lokalsamfunnene, er en viktig forutsetning for den videre utviklingen av næringen. Fiskeri- og kystdepartementet vil i vår motta en utredning om hvordan verdiskapingen og sysselsettingen i havbruksnæringen kan økes. Jeg mener det er viktig å finne modeller som skaper incentiv for næringen til å bidra til sysselsetting og aktivitet i kommunene, og for kommunene til å tilrettelegge for å utvikle næringen.

Forskning viser at sjømatsektoren sammen med energisektoren og shippingsektoren er en av de tre sterke næringsklyngene vi har i Norge.

Sjømatnæringens konkurransefortrinn ligger ikke bare i en lang kyst og god ressurstilgang, men også i oppbyggingen av ledende selskaper og kompetansemiljø. Vi kan se til Trøndelag-kommunene Hitra og Frøya. Der har de f.eks. en næringsklynge hvor bedrifter i alle ledd av verdikjeden for havbruk samhandler og gjør hverandre mer innovative og mer konkurransedyktige. Det finner vi heldigvis flere gode eksempler på langs kysten.

Havbruk er voksende i hele verden, og norsk kompetanse på området er i økende grad ettertraktet i andre deler av verden. Norge er i front når det gjelder innovasjon og utvikling på dette området, og det vil vi også legge til rette for i framtiden.

Havbruksnæringen har i dag utfordringer på bærekraftsiden, særlig knyttet til lakselus og rømming. Som jeg sa innledningsvis, må hvilke grenseverdier vi skal sette for havbruksnæringens påvirkning på miljøet, være en politisk avveining på bakgrunn av objektiv kunnskap om alle sider av virksomheten. På noen områder har vi allerede mye kunnskap, mens det på andre områder er behov for å skaffe til veie mer kunnskap for å kunne foreta disse vurderingene.

Havbruksnæringen er en viktig næring for Norge. Næringen er en stor eksportnæring, og bidrar til aktivitet og sysselsetting i hele landet, og spesielt i mange lokalsamfunn langs kysten. Regjeringens utgangspunkt er at det innenfor bærekraftige rammer skal legges til rette for videre vekst. Både myndighetene og næringen selv må bidra til at dette målet kan realiseres.

Presidenten: Presidenten vil foreslå at fiskeri- og kystministerens redegjørelse om status og utsikter for norsk havbruksnæring legges ut for behandling i et senere møte. – Ingen innvendinger er kommet mot det, og det anses vedtatt.

Sak n r. 2 [10:44:14]

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Bente Thorsen, Mette Hanekamhaug, Ketil Solvik-Olsen og Tord Lien om å styrke realfagene i hele utdanningsløpet (Innst. 189 S (2010–2011), jf. Dokument 8:167 S (2009–2010))

Presidenten: Etter ønske fra kirke-, utdannings- og

forskningskomiteen vil presidenten foreslå at taletiden begrenses til 55 minutter, og at taletiden fordeles slik:

Arbeiderpartiet 10 minutter, Fremskrittspartiet 10 minutter, Høyre 10 minutter, Sosialistisk Venstreparti 5 minutter, Senterpartiet 5 minutter, Kristelig Folkeparti 5 minutter, Venstre 5 minutter og statsråd Tora Aasland 5 minutter.

Videre vil presidenten foreslå at det gis anledning til replikkordskifte på inntil tre replikker med svar etter innlegget fra statsråden innenfor den fordelte taletid.

Videre blir det foreslått at de som måtte tegne seg på takerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Anna Ljunggren (A) [10:45:12] (ordfører for saken):

Det er bred enighet i alle partier om realfagenes betydning og viktigheten av å satse på å styrke dem. Dette har den rød-grønne regjeringen arbeidet med siden den tiltrådte. Allerede våren 2006 ble strategien «Et felles løft for realfagene» lansert, og våren 2010 ble strategien «Realfag for framtida» lagt fram som en forsterket satsing på å styrke realfagene.

Den langsiktige og systematiske satsingen ser ut til å ha en positiv effekt. De siste internasjonale undersøkelsene viser at elevene på mellomtrinnet har bedret resultatene. Matematikk og naturfagene har mange søkere i videregående opplæring, og søkertallene til ingeniørstudiene og realfag i høyere utdanning har gått opp.

Forslag I i dokumentet fra Fremskrittspartiet innebærer å be regjeringen legge til rette for etablering av fire nasjonale videregående skoler innen realfag.

Fremskrittspartiet ønsker egne videregående realfagskoler i alle landsdeler. Disse skal være åpne for elever fra hele landet. Jeg er tvilende til om dette forslaget er egnet til å styrke realfagene. Det er fylkeskommunene som har ansvar for videregående opplæring i dag, og i flere fylkeskommuner er det allerede videregående skoler som profilerer seg med realfag.

Slik jeg ser det, er det to hovedargumenter mot et nasjonalt initiativ for etablering av slike skoler. For det første er det grunn til å tro at disse realfagskolene snarere kan svekke enn styrke satsingen på realfag. Forskning viser at den sosiale interaksjonen mellom elever er en viktig faktor for læring. Ved å samle de mest motiverte elevene på egne skoler vil de øvrige elevene miste viktige ressurser for læring og inspirasjon. Den faglige segregeringen kan altså gi flertallet av elevene svake kunnskaper i realfag og bidra til at færre velger disse fagene.

Det andre argumentet handler om at realfagskoler vil tiltrekke seg de dyktigste lærerne, og dette vil gå ut over kompetansemiljøene på de øvrige videregående skolene. Det faglige samarbeidet mellom lærere er en viktig kilde til skolebasert kompetanseutvikling, der de beste lærerne gir inspirasjon og overfører kunnskaper til alle lærerne i realfag.

Slik jeg ser det, er det i hovedsak i dette forslaget de store ideologiske skillelinjene ligger mellom Fremskrittspartiet

partiet på den ene siden og de rød-grønne regjeringspartiene på den andre.

Forslag II innebærer å be regjeringen legge til rette for etablering av fire nasjonale realfaglærerutdanninger på masternivå.

Flere institusjoner med grunnskolelærerutdanning har tilbud om masterstudier for lærere. Den rød-grønne regjeringen er opptatt av å bygge ut slike tilbud i realfag og andre fag som grunnskolen har behov for, jf. målet i læremeldingen – om studieplasser på masternivå. Det finnes i dag spesialisering i realfag innen de nye grunnskolelærerutdanningene i alle regionene. I tillegg har Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, NTNU og Universitetet i Tromsø tilbud om femårige integrerte masterutdanninger, såkalte lektorutdanninger, bl.a. i realfag. Kandidater fra disse utdanningene kvalifiseres for arbeid både i grunnskolen og i videregående opplæring. Universitetet i Tromsø har i tillegg til sin lektorutdanning i realfag en femårig lærerutdanningsmaster som gir grunnskolelærerkompetanse, og har fordypning på masternivå i matematikk som ett av valgene i 5–10-utdanningene, og i naturfag på 1–7-utdanningen. Også Universitetet for miljø- og biovitenskap har lektorutdanning i realfag.

Forslag III, som støttes av Venstre, Kristelig Folkeparti og Høyre, handler om å be regjeringen vurdere hvordan teknologi og design bedre kan inkorporeres i matematikk og estetiske fag.

Teknologi og design er et flerfaglig emne i Kunnskapsløftet. Naturfag har teknologi og design som et hovedområde, matematikk og kunst og håndverk har egne kompetansemål i faget. De nasjonale sentrene i fagene har i oppdrag å utarbeide tverrfaglige opplegg i teknologi og design til hjelp for skolene og lærerne. Naturfagsenteret har øremerket en av stillingene for arbeid med teknologi og design.

Som et resultat av samarbeidet i Nasjonalt forum for realfag er Teknologiiinspiratørene etablert som et bredt samarbeid mellom en rekke aktører fra næringslivet, NTNU og de tre nasjonale sentrene. Hovedsatsingen for prosjektperioden 2009–2011 er å tilby kurs for lærere i undervisningsopplegg som viser realfagenes praktiske anvendelse. Teknologiiinspiratørene arrangerer verkstedkurs i teknologi og design for lærere i matematikk, naturfag, kunst og håndverk og utdanningsvalg.

Forslag IV handler om å be regjeringen utrede hvordan det kan gjøres enklere for teknologer og andre realfagsutdannede å få undervise i skolen. I innstillingen er dette forslaget for øvrig trukket. Men jeg vil allikevel redegjøre for regjeringspartienes syn på dette.

Fra forslagsstillerne var det i utgangspunktet pekt på at det bl.a. bør bli enklere for realister og teknologer/ingeniører å kvalifisere seg til å undervise i realfag på ungdomstrinnet og i videregående skole.

Fra Fremskrittspartiet påpekes det at det forekommer ulik praksis ved institusjonene om hvorvidt kandidater som har bestått sivilingeniør/master i teknologi, får opptak til PPU, altså praktisk-pedagogisk utdanning. De aller fleste høyskolene med PPU-tilbud i matematikk gir

opptak uten tilleggskrav i matematikk, mens NTNU og Universitetet i Oslo ikke gjør det.

Opptaksregler er en myndighet som er delegert til den enkelte utdanningsinstitusjon, så bestemmelsen om ikke å gi sivilingeniører uten tilleggsutdanning opptak til PPU, som bl.a. praktiseres ved NTNU, er ikke Kunnskapsdepartementets beslutning. På tross av dette har Kunnskapsdepartementet bedt NTNU om å ta saken opp til ny vurdering. NTNUs svar, slik jeg ser det, er ikke like positivt som det Fremskrittspartiet later som. Det er beklagelig. Jeg vil oppfordre NTNU til å finne en løsning som innebærer en ytterligere forenkling for masterutdannede som ønsker opptak til PPU.

Forslag V støttes av Venstre, Kristelig Folkeparti og Høyre og handler om å be regjeringen gjøre det enklere for elever i ungdomsskolealder å få undervisning på videregående nivå.

En slik ordning finnes allerede i dag, og det er nedfelt i opplæringsloven. Fremskrittspartiet peker på at informasjon om denne allerede eksisterende muligheten bør markedsføres bedre. Skolene skal være informert om denne ordningen gjennom et brev fra 2008 som gikk til fylkesmenn, fylkeskommuner, kommuner, skoler med ungdomstrinn og videregående skoler, med informasjon om tilbudet. Opplæringen tilpasses lokalt og er derfor fylkeskommunens ansvar.

Forslag VI handler om å be regjeringen legge fram forslag til styrking av finansieringen av studier og forskning på real- og teknologifag i universiteter og høyskoler. Dette forslaget støttes også av Venstre, Kristelig Folkeparti og Høyre.

Regjeringen ønsker å beholde dagens finansieringsystem innenfor høyere utdanning, inkludert dagens modell for kategoriene i utdanningsincentivene. En heving av kategori for realfag og teknologi medfører betydelige kostnader, og den rød-grønne regjeringen har prioritert opprettelsen av nye studieplasser for å møte de store ungdomskullene som kommer inn i høyere utdanning, og sikre samfunnet kompetent arbeidskraft i fremtiden. Det er viktig for regjeringen å ha en solid finansiering av de nye studieplassene for å sikre kvaliteten samtidig som man øker volumet i sektoren.

Siste forslag, VII, handler om å be regjeringen vurdere hvordan lønnen til realfagstipendiater kan økes.

Slik det er i dag, innplasserer universiteter og høyskoler stipendiater i en lønnsramme som er tariffestet for den gjeldende stillingskode. De aller fleste institusjoner velger å legge nye stipendiater på laveste lønnstrinn, og stipendiatene får årlige opprykk etter ansiennitet. Det finnes også en stillingskode som kan benyttes der det er spesielle vansker med å rekruttere til doktorgradsutdanning/stipendiater. Denne stillingskoden har primært vært benyttet innenfor medisin og delvis jus, men det er ingenting i veien for å benytte denne også innenfor realfagene når det er store rekrutteringsutfordringer. Institusjonene står i dag fritt til å velge stillingskode og innplassering i lønnsramme etter egen vurdering av rekrutteringssituasjonen.

Innen realfagene er ofte den største utfordringen at det er få eller ingen norske søkere, men det kan være mange

utenlandske. Vi ønsker at utenlandske doktorander kommer til Norge og avlegger doktorgraden. De representerer et verdifullt bidrag til det norske arbeidsmarkedet, og vi ønsker dem velkommen.

Tord Lien (FrP) [10:55:40]: Petter Northug, Marthe Kristoffersen, Martin Johnsrud Sundby, Kristian Tettli Rennemo, Øystein «Pølsa» Pettersen og Johan Kjølstad har to ting til felles. Det ene er at de går på ski, og at de er blant verdens beste på det de gjør, noe vi forhåpentligvis får dokumentert under VM. Det andre er at de har gått på det offentlige skigymnaset i Meråker.

Når Ski-VM er slutt, begynner VM i skiskyting. Tora Berger har også gått på Meråker. Ole Einar Bjørndalen, Emil Hegle Svendsen og Tarjei Bø har alle gått, sammen med Aksel Lund Svindal, på Norges Toppidrettsgymnas, en privat institusjon med nasjonalt opptak, i motsetning til Meråker. Det viser bare at organiseringen av disse skolene, eierskapet i disse skolene, ikke betyr mye for resultatene de oppnår, men det nasjonale opptaket betyr noe.

På 1990-tallet fant man ut at Norges posisjon som ledende skinasjon var truet, og Stortinget tok grep. Gjennom lover og finansiering etablerte man nasjonale linjer på videregående skoler over hele landet i en hel rekke idretter, bl.a. langrenn og alpint. Resultatene ser vi nå. Og blir det mange gull i Ski-VM her i Oslo, kommer sosialdemokrater, med kulturminister og statsminister i spissen – og gjerne idrettsstyrets representant Jorodd Asphjell – til å stå i kø for å gratulere, juble og ta sin del av æren. «Det er typisk norsk å være god» kan fort komme til å bli nevnt, som det ofte gjør når det er ski det er snakk om. Da Norges posisjon i skiverdenen var truet, tok Stortinget grep.

Vi ligger på OECD-gjennomsnittet på PISA-resultater. Land som Sør-Korea, Finland, Canada, New Zealand, Nederland, Belgia, Estland og Sveits knuser oss – i tillegg til samtlige kinesiske delstater, inkludert Macao, som ikke er av de mest progressive delstatene i Kina. Norge er på nivå med Polen.

På TIMSS Advanced ligger vår store nabo i øst et hestehode foran, noe som delvis kan forklares i det PISA viser, nemlig at vi har veldig få med den aller høyeste scoren.

Hadde Norge ligget på nivå med Polen og Estland i resultater i Ski-VM, hadde både idrettsstyret og kulturministeren måttet gå av. Hadde Norge ligget på OECD-gjennomsnittet i velferd og velstand, hadde hele regjeringen sannsynligvis måttet gå. Men at realfagkompetansen, som har lagt og vil legge grunnlaget for velferd og velstand i Norge, ligger på dette nivået, kan tydeligvis passere uten at tiltak settes inn i tilstrekkelig monn.

Det finnes – dessverre, skulle jeg til å si – ikke noe VM i fysikk og kjemi. Nobelprisen er det nærmeste vi kommer. Odd Hassel fikk prisen i kjemi i 1969 og Ivar Giæver i fysikk i 1973. Det er de siste prisvinnerne i realfag med bakgrunn i den norske skolen.

I landets hovedstad har Høyres byråd for oppvekst etablert elitelinje i ballett, og nå skal det etableres en egen elitelinje for musikk talenter. Motstanden fra de rød-grønne har ikke vært veldig synlig, og Kunnskapsdepartementet stopper heldigvis ikke disse prosjektene.

I Stortinget mener Høyre tydeligvis – kanskje det er en inkurie i komitéarbeidet – at det ikke er behov for nasjonale linjer for de største og beste realfagstalentene. Hvis dette stemmer, er det for meg helt uforståelig, særlig siden Høyre stemte for dette forslaget i forrige periode.

Realfagkompetanse har vært grunnlag for velstand og velferd i landet, fra vikingene bygde skip som kunne seile lenger, i tøffere vær og raskere enn alle andre, og fram til dagens petroleumsnæring. Vi har ikke råd til å la denne sjansen gå fra oss.

Så sier regjeringspartiene at tilbudet om nasjonale videregående skoler for realfagstalenter finnes allerede. Nei, det gjør det ikke.

Skigymnaset er for dem som er gode på ski. Uansett hvor i landet man bor, får man komme inn hvis man er god på ski. På de såkalte tilrettelagte tilbudene i dagens videregående skole er det kun elever fra eget fylke, og i de borgerlige fylkene med fritt skolevalg er det elevene med de beste standpunkt karakterene. Med respekt å melde tror ikke jeg at man er ekskludert fra å bli en god fysiker eller kjemiker om man ikke oppnår toppkarakter i kroppsøving eller historie. Men det er altså tilfellet med den ordningen som de rød-grønne peker på i dag, i motsetning til det som gjelder for skigymnasene.

Så hører jeg at man ikke er villig til å gjøre noe med finansieringen av de treårige teknologiutdanningene, som Fremskrittspartiet mener at man bør gjøre noe med. Det er klart at vi måtte gjøre noe med lærerutdanningen – det var helt nødvendig og riktig å gjøre – men de kostbare treårige teknologiutdanningene er fortsatt altfor dyre i forhold til hvor mye man får fra staten. Konsekvensen er at man ikke etablerer denne typen utdanninger når man får frie midler fra staten. Dette må Senterpartiet ta ad notam, for dette er veldig dårlig distriktspolitikk.

Jeg tar opp Fremskrittspartiets forslag og forslagene som vi er medforlagsstiller til.

Presidenten: Representanten Tord Lien har tatt opp de forslagene han refererte til.

Henning Warloe (H) [11:01:10]: Det er naturligvis fascinerende i disse tider å høre om parallellene til skiltalentene, men spørsmålet er om parallellene holder nær sagt helt til mål.

Det er tverrpolitisk enighet, som det har vært sagt, om at satsing på realfag er viktig. Det er mer enn viktig. Det kan være ganske avgjørende, faktisk, og vil bli enda mer sentralt i årene som kommer. Det vi nok kan være uenige om eller ha ulike synspunkter på, er hvilke tiltak som virker, om vi gjør nok, eller om det er nødvendig å gjøre mer. Der er det vel kanskje slik at opposisjonens privilegium er å være litt mer utålmodig enn det vi synes regjeringen er.

VG hadde et stort oppslag i fjor en gang om at en mente å kunne dokumentere at ingen av de tiltakene som så langt hadde vært satt i verk for å stimulere til økt interesse for realfag, hadde virket. Men vi ser tross alt etter det en viss lysning. Det er noe større interesse, det er noe større søkning til høyere utdanning innenfor ulike realfag,

og læringsresultatene, slik som de måles bl.a. gjennom TIMSS-undersøkelsen, viser en forsiktig bedring. Universitetet i Bergen hadde f.eks. sist høst en økning i søker-tall på mellom 10 og 20 pst. til ulike realfag, og mener selv at det skyldes et svært stort og aktivt arbeid med en rekrutteringskampanje.

Realfag er viktig og vil bli enda viktigere av minst to grunner. Det er ingen overdrivelse å si at i realfagene ligger nøkkelen til det vi skal leve av også i framtiden, og på mange områder det vi lever av i dag. Et ofte stilt spørsmål – retorisk kanskje – er: Hva skal vi leve av etter oljen? Svaret blir ofte: Vi skal leve av kunnskap. Da undervurderer man kanskje det faktum at vår oljealder er i høyeste grad tuftet på kunnskap innenfor realfag og teknologi. Norsk oljeindustri er høyteknologi i superklasse og verdens mest avanserte. Utvikling av nye teknologier, f.eks. undervannsteknologi, har sannsynligvis allerede forlenget det norske olje- og gasseventyret med flere tiår. Nesten alle store utfordringer både nasjonalt og globalt krever realfagkunnskap og teknologiforståelse for å kunne løses. Det gjelder innenfor medisin og helse, klima og miljø eller mat og energi, for å peke på noen store globale utfordringer.

Den andre grunnen til at det er viktig å satse på realfag nå og i årene framover er det store behovet for rekruttering. Det er store kull av ingeniører og realfaglærere på ulike nivåer som i løpet av de neste 10–15 årene går av for aldersgrensen. Disse dyktige menneskene må erstattes med nye og forhåpentligvis enda mer kompetente folk i årene som kommer. Da er det naturligvis bekymringsfullt at vi i mange år nå har kunnet konstatere et synkende kunnskapsnivå hos elever i videregående skole, slik som det har vært målt gjennom TIMSS-undersøkelsene, og også at universitetene og høyskolene melder om et bekymringsfullt lavere nivå på de studentene de tar opp i dag, innenfor en rekke fag, sammenlignet med studentene for 15–20 år tilbake. Det er i alle fall det mange lærere i sektoren rapporterer om. Så vi har altså mye å ta igjen selv om pilene nå peker forsiktig oppover igjen.

Seniortiltak er også viktig i skolen. I tillegg til å rekruttere nye folk inn er seniortiltak viktig for å få de eldre, dyktige realfaglærerne til å stå lenger i jobb. For Høyre er det et sentralt tiltak å satse ekstra mye på etter- og videreutdanning.

Realfagsatsingen til regjeringen har ikke vært svak eller dårlig. Spørsmålet er om det er nok, om tiltakene er riktige, og om de virker raskt nok. Hvis jeg skal kritisere regjeringen for en ting, er det kanskje at man av og til begår feilen å telle pengene flere ganger. I fjor, i 2010, var den totale realfagsatsingen ifølge regjeringens tall på ca. 200 mill. kr, og den skal videreføres i 2011. Men inne i det beløpet ligger den største posten til etter- og videreutdanning av lærere. Regjeringen bruker selv tallene til etter- og videreutdanning ofte, nær sagt i neste setning, slik at man i dette tilfellet teller pengene to ganger, og man kan få et inntrykk av at den totale satsingen er større enn det den egentlig er. Etter- og videreutdanning er viktig, og Høyre ønsker å satse enda mer på det feltet.

Høyre støtter tre av forslagene i representantforslaget fra Fremskrittspartiet. Vi har tidligere tatt opp egne forslag

knyttet til sterkere vitensentersatsing, seniortiltak i skolen, økt satsing på etter- og videreutdanning osv., som jeg allerede har nevnt. Vi støtter ikke i dag Fremskrittspartiets forslag om fire nasjonale videregående skoler innenfor realfag eller forslaget om fire nasjonale lærerutdanninger innenfor realfag. Når vi ikke gjør det, er det fordi disse forslagene på mange måter kan virke mer begrensende enn stimulerende, etter vår oppfatning. Det er allerede en etter måten sterk satsing, en ekstra ambisiøs satsing, mange steder, i mange kommuner – la meg føye til at de byene vi snakker om, stort sett er Høyre-styrt – på videregående skoler og på spesialisering innenfor realfag.

Det er viktig å støtte opp under de kommunene som gjør noe, og det er viktig å legge inn midler slik at disse skolene kan få ekstra finansiering, dersom det er gode argumenter for det. Det gjelder også forskning og utdanning innenfor realfag. Det er mulig å styrke finansieringen av noen utdanninger, og da må argumentene være at det er behov for det, bl.a. med hensyn til store kostnader knyttet til utstyr og infrastruktur.

Når det gjelder økt lønn til realfagstipendiater, som også Fremskrittspartiet har som forslag, støtter vi heller ikke det. Fremskrittspartiet har argumentert for at rekruttering til stipendiatstillinger innenfor realfag er vanskelig på grunn av konkurranseforholdet til privat næringsliv. De representanter for sektoren som vi har snakket med, sier at det ikke er tilfellet. Det kan være tilfellet for medisin. Da er det mulig for institusjonene selv, som saksordføreren allerede har vært inne på, å gjøre noe med det. Men realfagstipendiater for øvrig er det ikke problemer med å rekruttere. Vi skal også huske at den norske stipendiatordningen er særdeles økonomisk interessant og gunstig, også i en internasjonal sammenheng.

Marit Nybakk hadde her overtatt presidentplassen.

Aksel Hagen (SV) [11:09:59]: Så møtes vi på nytt i denne salen for å diskutere et fag og et fagområde som trenger mer oppmerksomhet, flere elever og studenter og bedre undervisning og opplæring – og i fortsettelsen av det ser vi for oss at det blir manko på yrkesgrupper, eller utdanningsgrupper, i framtidssamfunnet vårt.

Da er poenget at det gjelder realfag og tilhørende yrkesfaggrupper, men det gjelder ikke bare realfag. En av de store utfordringene for Norge framover er at det er mange utdanningsområder og mange yrkesgrupper som det ser ut til at det blir manko på.

Det betyr ikke at det ikke er viktig å diskutere dette med realfag. Det er viktig å slå fast at vi har et økt behov for utdanning av arbeidskraft innenfor realfag og teknologi. Det har f.eks. både saksordføreren og Henning Warloe hatt gode innlegg om, som har understreket nettopp det.

Dette er vi alle enige om her til lands, og dette er man enig om i de fleste land verden over. Det er jo et interessant fenomen, som vi også har påpekt i tidligere debatter, at det i et samfunn på vårt utviklingsnivå er en dalende interesse for realfag og teknologi. Det ser altså ut til nærmest å være et trekk i samfunnsutviklingen. Vi ser at

han var langt mer en helt, ingeniøren og samfunnsingeniøren – og jeg sa «han» bevisst, for dette dreide seg mye om karer – 1950-, 1960- og 1970-tallet. Markedsføringsbrosjyrer med bilde av menn i gule hjelmer tente ungdom i langt større grad enn det gjør i dag, for i dag trekkes ungdommen ofte mot andre utdanningsveier og karriereveier – mot media og kultur, mer mot selvrealiseringsfag. Dette blir et tankekors.

Vi er alle enige om at i samfunnet i dag tar vi teknologien mer for gitt. Det er noe som kommer til oss, og som vi setter veldig pris på, tydeligvis. Ikke minst her i Norge er vi veldig raskt ute med å ta i bruk den nyeste teknologien, men det er noe vi tar for gitt, som vi selv liksom ikke trenger å bry oss med å være med på å utvikle. Slik kan det jo ikke fortsette. Det har veldig mange nå innsett, ikke minst utdanningsinstitusjonene selv. Arbeidslivet har innsett det, utdanningsmyndigheter på alle nivåer har innsett det. Derfor er allerede veldig mye gjort, som bl.a. saksordføreren på en god måte understreket, og mer er i ferd med å skje. Dette synes å gi resultater, ikke minst fordi interessen har tatt seg opp. Så her er det en positiv utvikling på gang. Det er bra.

Slik sett vil debatten her i stor grad bli en virkemiddeldebatt og ikke en måldebatt. Jeg setter veldig pris på – etter at jeg først la merke til det – at Henning Warloe i sitt veldig gode innlegg nettopp understreket poenget at det er stor enighet her i salen.

Det som jeg reagerer mest på ved Fremskrittspartiets forslag, er mer denne tankegangen bak, som, slik jeg leser det, er basert på en manglende tillit til at ikke minst utdanningsinstitusjonene selv ser at det er et behov her ute, og at Fremskrittspartiet i litt for liten grad ser at utdanningsinstitusjonene i veldig stor grad er i gang med å komme det utdanningsbehovet i møte. Det er jo slik det stort sett fungerer innenfor denne sektoren, og det fungerer stort sett bra, ved at de nettopp tar ansvar. Og så er det vår rolle å stimulere til en slik utvikling. Slik sett er jeg helt enig i det som Warloe understreker, at disse forslagene faktisk på mange måter mer kan virke hemmende enn stimulerende, der en nå prøver å imøtekomme behovet på en bred måte. På mange måter nedenfra, på en slags skreddersøm måte, avhengig av den enkelte utdanningsinstitusjonen, er *det* en mye bedre måte å gjøre det på enn at det å få på plass noen nasjonale linjer skal komme fra oven.

Denne sammenligningen med spesialskoler for ski – her må vi rydde litt. Slike skoler har vokst fram for å dekke det behovet som oppstår når noen ungdommer har en så krevende hobby at de trenger en utdanningsinstitusjon som organiserer og gjerne også utvikler en pedagogikk som tilpasses dem for at de fortsatt skal kunne utføre den krevende hobbyen sin. Det er noe helt annet at vi plukker ut ett av skolefagene og gir en slik spesialskoleoppmerksomhet. Da regner jeg med at en i fortsettelsen av en slik tankegang må få tilsvarende spesialskoler for språk, for samfunnsfag, for kulturfag osv. Det er en uheldig utvikling, etter min mening.

Anne Tingelstad Wøien (Sp) [11:15:19]: Da jeg var liten, hadde vi svart-hvitt-tv, og vi hadde telefonforbindel-

se der vi måtte sveive på en sveiv for å ringe til sentralen og prate med en dame for å bli satt videre. I dag har vi tv på en mobiltelefon som ikke har ledninger i det hele tatt, og vi får sanntidsmeldinger direkte fra folk som deltar i revolusjon, som i Egypt.

Utviklingen i samfunnet går i et rivende tempo. Verden blir mindre og mindre, globaliseringen øker, og hva vi foretar oss i én del av verden, har mye større innvirkning på andre deler av verden enn tidligere. I takt med utviklingen øker befolkningen, og sammen med klimautfordringer får vi utfordringer knyttet til matproduksjon og rent vann. Vi trenger å skjønne de globale sammenhengene. Skal vi leve i fredelig sameksistens, trenger vi å finne løsninger på de globale utfordringene vi står overfor. Kort sagt: Vil man være med på å redde verden, er det lurt å satse på realfag!

Det er nå gjort godt rede for tiltakene som regjeringa har satt i gang for å styrke realfagene – tiltak som er satt i gang både i 2006 og i 2010. Det er en tverrpolitisk enighet om at realfag er viktig for Norge i framtida. Jeg tror at alle er enige i at det er viktig å øke interessen for realfag og teknologi, styrke rekrutteringen og gjennomføringen og øke kompetansen. I den siste satsingen er det også mer fokus på økt rekruttering av jenter til realfagene.

Skal vi øke kompetansen og interessen for realfag, må vi begynne tidlig. Det betyr at vi må ha gode lærere på småskoletrinnet. Tilnærmingen til fagene må være praktisk og spennende. Derfor er det bra at de fleste lærerhøgskolene har tilbud om fordypning i realfag. Det er viktig å oppmuntre lærerskolestudenter til å velge nettopp realfag som fordypning, men da er det også veldig viktig at lærerutdanningene er oppdaterte og gode. De må være gode på fag, men også på metoder og hvordan unger tenker og forstår. Lærerskolelærerne må ut i skolehverdagen og høste erfaringer fra praksisfeltet for å tilrettelegge for en best mulig undervisning for sine studenter.

I min hjemkommune har noen av barneskolene jobbet spesielt med et opplegg som kalles for FIRST LEGO League. Det gjelder å bygge legoroboter og utføre ulike oppgaver knyttet til dette. De har deltatt i både nasjonale og internasjonale konkurranser. En slik tilnærming til realfagene er flott. Her knytter man teknologi og design sammen gjennom realfag. Mange av elevene sier at de har tenkt å bli noe innenfor realfagene senere. Sjølsagt vil en slik inngang til realfagene være inspirerende, og det viser mulighetene som ligger der. Likevel er dette bare ett eksempel. Vi må ikke låse oss til én enkelt metode. Det er nettopp mangfoldet av metoder som er viktig.

Jeg synes det er unaturlig at vi på Stortinget skal bestemme at vi skal ha fire nasjonale videregående realfagskoler. Som det har vært pekt på tidligere, har flere fylker allerede i dag skoler som profilerer seg innenfor realfagene. Det er ingenting til hinder for at skoler som har et godt realfaglig miljø, bruker dette for å trekke til seg elever som er spesielt interesserte i realfag, eller som viser et spesielt realfaglig talent fra småskolen av.

Senterpartiet er opptatt av lokalt sjølstyre, og vi mener at skolestruktur og fordeling av innhold i skolene på en god måte kan styres av folkevalgte i fylkeskommunen.

Så litt kort om forslaget til hvordan vi kan tilby teknologi og design i matematikk og estetiske fag bedre enn i dag. I komitémerknadene er det vist til at det gjøres tiltak her. Det hele koker ned til at det handler om metoder og bevissthet. Metodebevissthet og muligheter må en, som jeg alt har vist til, lære om på lærerutdanningsinstitusjonene, om det er høgskole- eller universitetsutdanning. Det gjelder både for lærere som er utdannet innenfor kunst og håndverk, og for lærere som er utdannet innenfor realfag. Eksemplet jeg har vist til med FIRST LEGO League, er ett eksempel. Vi må oppmuntre til flere!

Poenget med teknologi og design er imidlertid godt. Der ligger det potensial for å løse utfordringene våre med tanke på klima, mat, energi, befolkningsvekst og helse. Det kan derfor ikke understrekes nok hvor viktig dette er. Uansett hva som gjøres i dag, er det viktig å holde fokus på nettopp teknologiens muligheter innenfor de praktisk-estetiske fagene og de praktisk-estetiske fagenes muligheter innenfor realfagene.

Det vi egentlig sier, er at realfag er relevant i alle fag. Det er vel det vi ønsker at alle elever skal forstå. Da må ikke minst alle lærere også forstå dette. Der tror jeg fortsatt Skole-Norge har mye å gå på.

Dagrun Eriksen (KrF) [11:20:46]: Kristelig Folkepartis mål for skolen er at ingen skal falle igjennom, men at heller ingen skal holdes tilbake.

Norge trenger mennesker med realfagskompetanse. Jeg kommer fra en landsdel der klyngen NODE har økt antall ansatte, fra 1 800 i 2005 til 6 250 i 2010. 60 pst. av dem er ingeniører. Parallelt med det har det skjedd en sterk utvikling også innenfor realfagene i regionen. Rundt klyngen vår er det nå på kort tid utviklet både bachelor- og masterstudier i et fag som heter mekatronikk. Søknaden til disse studiene er gått kraftig opp.

Det er mange måter å styrke realfag på. Det handler både om læreres kompetanse i faget og de didaktiske evnene de får utviklet gjennom lærerutdanningen. Men det handler også om å stimulere barns nysgjerrighet og utforskende evner.

Da jeg fikk lego som liten, fikk jeg det for å leke med. Det var ikke særlig komplisert å bygge. Vi bygget mange ting, men hovedsaken var å leke. Jeg møtte nettopp en bestefar. Han sa at han nå kjøpte lego til poden for at han skal bygge, utforske og lage kompliserte byggverk. Han fikk nå legosett som er på et mye høyere nivå enn det jeg fikk da jeg var liten. Det er kompliserte sett som krever både mekanisk og logisk kunnskap. Han er en kommende ingeniør, sa bestefaren.

Interessen for design er også stor hos unge mennesker i dag. Et av forslagene som Kristelig Folkeparti går inn for i dag, handler om å koble teknologi og design med realfag. Jeg tror det handler om å kombinere de interessene som unge mennesker har i dag, og også bruke det som inngangsport for å gjøre realfag mer attraktivt.

Når det gjelder å lage egne skoler for det ene og det andre, som Fremskrittspartiet veldig ofte vil – nå altså for realfag – er det noe vi i Kristelig Folkeparti ikke støtter. Det ene er dimensjonen med å ha skoler hvor man møter

forskjellige referanser og skal bli forskjellige ting, men vi støtter den skolen som Tord Lien hadde en real start på, med å hylle alle våre idrettsutøvere. Men det er nettopp en skole – et toppidrettsgymnas – for at de som driver med idrett, også skal få en mulighet til en utdanning. Det er en annen måte å tenke toppidrett på enn primært å dyrke idrett. Det er viktig at alle de som ble nevnt i Tord Liens innlegg, får en utdanning når de ikke lenger kan hylles som idrettsutøvere, men kanskje må gå over til en annen type yrke. Vi har ikke plass til alle som trenere.

Kristelig Folkeparti er opptatt av å gi muligheter til de ungdomsskoleelevene som ligger på høye faglige nivåer, slik at de kan få mulighet til å få undervisning på videregående nivå.

Vi har også tro på mer bruk av tekniske og allmenne fag, såkalte TAF-fag, som skjer i samarbeid mellom videregående skole og lokalt næringsliv, både privat og offentlig. Etter fire år oppnår man en dobbel kvalifikasjon, både fagbrev og studiekompetanse, med fordypning i matematikk og fysikk eller kjemi. På Kvadraturen skolesenter i Kristiansand er dette blitt et vellykket tilbud både for næringsliv, for elever og for fylket.

Den teoretiske opplæringen får eleven ved skolesenteret, og den praktiske opplæringen får man ved en av samarbeidsbedriftene i TAF-ordningen.

Utdannelsen er først og fremst rettet mot dem som ønsker å studere på høyskole- eller universitetsnivå, og sikter mot å bli ingeniør eller sivilingeniør. Man kan også fortsette som fagarbeider i bedrift etter avlagt fagbrev. Dette studiet for tekniske og allmenne fag gir en solid og allsidig utdanning, og åpner mange veier for elever etter videregående skole.

For oss i Kristelig Folkeparti er TAF et valg for ungdom som vil noe med utdannelsen sin. Man får den teoretiske opplæringen i skole kombinert med praktisk opplæring i bedrift, og det er et veldig bra tiltak.

Vi behandler en sak i dag som det er viktig at vi kommer i havn med. Jeg tror at vi må klare å lage en sak som får enda flere til å bli nysgjerrige, men da handler det om å stimulere både læreres kompetanse og elevers nysgjerrighet til at realfag også er praktiske fag.

Statsråd Tora Aasland [11:25:58]: Høy kompetanse i realfag og teknologi er en forutsetning for å håndtere dagens og morgendagens kompliserte samfunn. Flere representanter har vært inne på det. Vi vet at en langsiktig velstandsvekst vil skje som resultat av teknologiske nyvinninger.

Regjeringen lanserte våren 2006 strategien Et felles løft for realfagene, og våren 2010 ble strategien Realfag for framtida lagt fram som en forsterket satsing på nettopp å styrke realfagene. Denne strategien er langsiktig. Den tar for seg hele utdanningsløpet fra barnehage til forskning og arbeidsliv. Strategien er utviklet i samarbeid med alle de viktige aktørene innenfor utdanning og næringsliv gjennom Nasjonalt forum for realfag.

Den langsiktige og systematiske satsingen ser ut til å ha en positiv effekt. De siste internasjonale undersøkelsene viser at elevene på ungdomstrinnet har framgang både

i naturfag og matematikk – PISA 2009. Mellomtrinnet har også bedret resultatene – TIMSS 2007. For elever i videregående opplæring som har full fordypning i realfag, er det dessverre en markert tilbakegang i matematikk og fysikk – TIMSS Advanced 2008. Men disse elevene har hatt mye av sin skolegang før satsingen på realfagene, så vi har fremdeles tro på at satsingen skal virke.

Den brede innsatsen har faktisk gitt resultater, men vi har fortsatt utfordringer vi trenger å ta tak i. Svake kunnskaper fra ungdomstrinnet er nok en medvirkende årsak til at et urovekkende høyt antall ikke består matematikk i Vg1. TIMSS og PISA har også vist at mange norske elever ikke behersker en del sentrale, grunnleggende regneferdigheter.

Jeg setter pris på engasjementet for realfagenes stilling. Det gir uttrykk for en bekymring mange av oss deler. Samtidig må jeg få opplyse om at det utvikles årlige tiltaksplaner til strategien Realfag for framtida for hele utdanningsløpet, også forskning. I utviklingen og gjennomføringen av disse planene har bl.a. Forskningsrådet, næringslivet, Utdanningsdirektoratet, Matematikksenteret og Naturfagsenteret viktige roller.

Så litt om representantenes forslag: Regjeringen er ikke enig med forslagsstillerne om å legge til rette for etablering av fire nasjonale videregående skoler innen realfag. Kunnskapsløftet gir rom for profilering av enkelte fag og grupper av fag, og det er opp til den enkelte fylkeskommune å ta i bruk disse mulighetene. Flere fylkeskommuner har allerede skoler som profilerer seg innen realfag, og antallet er høyere enn de fire som forslagsstillerne legger opp til.

Regjeringen stiller seg undrende til forslag II i dokumentet om å opprette fire nasjonale realfaglærerutdanninger på masternivå. Dette var også saksordføreren inne på. For det første finnes det allerede integrerte lektorutdanninger med mulighet for full fordypning i realfag ved Universitetet i Oslo, Universitetet i Bergen, NTNU og Universitetet i Tromsø, altså en i hver landsdel. Gjennom St.meld. nr. 11 for 2008–2009 vedtok Stortinget at det skulle opprettes 800 nye studieplasser på masternivå i lærerutdanningen innen 2014.

I neste forslag blir Regjeringen bedt om å vurdere hvordan teknologi og design bedre kan inkorporeres i matematikk og estetiske fag. Til dette vil jeg si at teknologi og design ble innført som et flerfaglig emne i Kunnskapsløftet. Både naturfag, matematikk og kunst og håndverk har egne kompetansemål der teknologi og design inngår.

Regjeringen blir i forslag IV bedt om å utrede hvordan det kan gjøres enklere for teknologer og andre realfagsutdannede å få undervise i skolen. Jeg er klar over at det er ulik praksis når det gjelder opptak av personer med master i teknologi til praktisk-pedagogisk utdanning. For snart ett år siden ba jeg derfor NTNU om å foreta en ny vurdering av sin opptakspraksis, uten at praksis dermed ble vesentlig endret. Kunnskapsdepartementet har gjennom lånekasseforskriften gjort det helt klart at master i teknologi og sivilingeniør med tilleggsutdanning i pedagogikk er sidestilte med realfaglærerutdanning, og dermed berettiget til å søke om ettergivelse av studielån med inntil 50 000 kr. Jeg tror derfor ikke det er noe behov for å utdype hva de-

partementet mener om den konkrete saken utover å si at vi vil se nærmere på dette når vi nå skal gå i gang med en revisjon av rammeplanen for PPU.

I forslag V i dokumentet blir regjeringen bedt om å gjøre det enklere for elever i ungdomsskolealder å få undervisning i fag på videregående nivå. Det er allerede åpnet for at elever på ungdomstrinnet kan ta matematikk, naturfag, samfunnsfag, engelsk eller fremmedspråk på videregående nivå. Den kommende meldingen om ungdomstrinnet vil ta opp hvordan det kan legges til rette for at flere elever benytter seg av det.

Så blir regjeringen bedt om å styrke finansieringen av studier og forskning på real- og teknologifag i universitet og høyskoler. Dette var også saksordføreren inne på, og regjeringen har valgt å prioritere økt antall studieplasser for å møte de store ungdomskullene som nå skal inn i høyere utdanning. Dette vil sikre lik rett til utdanning for alle, og det vil sørge for at det norske arbeidsmarkedet får tilført tilstrekkelig kompetanse i årene som kommer.

Når det gjelder spørsmålet om hvordan lønnen til realfagstipendiater kan økes, er det – som saksordføreren også var inne på – slik at hvis en institusjon ser det som hensiktsmessig å øke disse lønningene, står de selvsagt fritt til å gjøre det innenfor rammen av den gjeldende tariffavtalen.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Tord Lien (FrP) [11:31:22]: Et av regjeringens anerkjente tiltak for å gi disse elevene en mulighet for å få den progresjonen de faktisk har mulighet til, er å la dem ta fag i videregående skole selv om de er grunnskoleelever.

I forbindelse med Brodtkorb-saken skriver Barneombudet at

«elever har rett på tilrettelagt undervisning, og retten til tilrettelegging skal også gjelde elever som er spesielt flinke i et fag. Dette følger både av opplæringslovens § 1-3 og Barnekonvensjonen artikkel 29. Av Barnekonvensjonen artikkel 29 fremgår det blant annet at barnets utdanning skal ta sikte på «å utvikle barnets personlighet, talenter og psykiske og fysiske evner så langt det er mulig».

Det er altså en rettighet ifølge Barneombudet. Er statsråden enig i at barn i Norge har denne rettigheten?

Statsråd Tora Aasland [11:32:14]: Selvsagt er det viktig å gi elevene muligheter til å utvikle de evner de har, på alle trinn, også når det gjelder grunnopplæringen. Det representanten her er inne på, er jo et eksempel på det. Men jeg må si at jeg deler ikke representanten Liens – slik han også begynte sitt innlegg – hylling av eliten. Det er klart det er flott med folk som vinner, og det er flott med folk som gjør det veldig bra, men vi har jo et ansvar for alle dem som ikke heter Petter Northug, Marit Bjørgen e.l. Vi har også ansvaret for alle de andre som skal fram også i disse fagene.

Men at det er viktig med stimulans også i videregående skole, er jeg selvsagt helt enig i. Jeg har i innlegget mitt redegjort for hvordan vi også i meldingen om ungdoms-

skoletrinnet kommer tilbake til hvordan dette praktisk skal skje. Men allerede i dag har vi mange muligheter til dette, både gjennom kompetanseutvikling hos lærerne, gjennom Lektor 2-ordningen, Den naturlige skolesekken, nasjonale sentre for matematikk osv. Alt dette er etablert for å stimulere elevene til å bli enda bedre, bl.a. i realfag.

Tord Lien (FrP) [11:33:21]: Det er flott med en elite så lenge man er god på ski, og det er flott med millioner så lenge man vinner i Lotto. Men det vi vet, er at det er noen praktiske problemer knyttet til dette. På den ene siden har vi fylkeskommunene. Det har vært nevnt hundre ganger at de i dag skal ha ansvaret for dette, og de har ansvaret for finansieringen av den videregående opplæringen. Allikevel vet vi at mange kommuner som ønsker å sende sine ungdomsskoleelever opp på fylkeskommunalt nivå, blir pålagt å betale for denne typen tjenester, til tross for at fylkeskommunen helt åpenbart har ansvaret for videregående utdanning.

Mener statsråden at det er behov for å ta en opprydding og sørge for at regningen havner der regningen bør havne, nemlig hos dem som har et lovmessig ansvar for videregående opplæring, slik at kommuneøkonomien ikke blir til hinder for at man kan legge til rette for at ikke bare talentfulle skiutøvere, men også ungdomsskoleelever får ta fag på videregående nivå?

Statsråd Tora Aasland [11:34:18]: Jeg er noe overrasket over forslaget vi diskuterer her i dag, fordi det – som Aksel Hagen var inne på – vitner om en manglende tillit fra Fremskrittspartiets side til skoleeiere og til dem som har ansvar for utdanning. Jeg har stor tillit til at fylkeskommunene gjør sin del av jobben.

Det er alltid lov å be om mer penger, og mene at det er økonomiske grunner som er årsaken til at man ikke får til det man egentlig ønsket, men det er et klart ansvarsforhold i den delingen vi har i dag mellom stat, kommune og fylkeskommune når det gjelder de ulike utdanningene. Staten har ganske riktig et overordnet ansvar for det hele. Men jeg er overrasket over at Fremskrittspartiet gjennom sine forslag virker som om de ikke har tillit til at disse systemene fungerer godt. Jeg har den tilliten, og jeg håper at våre fylkeskommuner tar dette på alvor når de legger til rette for videregående utdanning. Så har vi da en rekke overordnede tiltak, som jeg nevnte så vidt, både at vi har et senter for matematikk, vi har Lektor 2-utdanningen, vi har muligheter for å etterutdanne lærere, og dette er med på å hjelpe når det gjelder det kvalitative innholdet i det fylkeskommunen skal ha ansvaret for.

Henning Warloe (H) [11:35:39]: Vår største næring, og kanskje også den mest teknologitunge og realfagavhengige, er olje- og gassnæringen. Det utdannes en rekke stipendiater ved norske universiteter og høyskoler i petroleumrelaterte fag. Svært mange av disse er utenlandske. Faren er naturligvis at dersom disse flytter hjem, eller flytter til andre land – komiteen var i Canada for ikke så lenge siden og hørte mange historier om dyktige folk som etter endt utdanning i Norge hadde kommet til Canada, selv om

de opprinnelig kom fra asiatiske eller afrikanske land – så mister vi verdifull kompetanse som vi har brukt tid på å bygge opp i Norge.

Er statsråden enig i at det er en bekymring for strategisk viktig kunnskap i Norge dersom svært mange har utenlandsk opprinnelse og flytter tilbake til sitt hjemland når de er ferdig utdannet?

Statsråd Tora Aasland [11:36:40]: Henning Warloe var i sitt innlegg inne på nettopp oljeteknologien. Jeg er helt enig i at det er utrolig hva vi har klart å bygge opp i et lite land som Norge når det gjelder oljeteknologi. Den kompetansen hadde vi dels, men den var også avhengig av utenlandsk innvandring og arbeidskraft, og det kommer den fremdeles til å være.

Det å videreutvikle teknologi som vi trenger, f.eks. innenfor den virksomheten, innenfor hva vi skal gjøre etter at oljen er slutt, er det selvfølgelig behov for her i landet, men vi er helt avhengig av internasjonalt samarbeid. Derfor er det bra at det er utlendinger som studerer i Norge. Da får de kjennskap til den norske kulturen og den norske teknologiutviklingen, og det er bra at nordmenn reiser ut med sine verdier og sin kompetanse. Det er helt nødvendig for denne type store satsinger og viktig verdiskaping som bl.a. olje- og gassindustrien at vi nettopp har internasjonalt innslag, men også at kompetansen blir i Norge, fordi selskapene er her – rent geografisk er de jo her – og det tror jeg vi begge kan være enige om. Men vi trenger den internasjonale kompetansen, og jeg ønsker ikke å se det som et problem.

Presidenten: Replikordskiftet er dermed omme.

Bente Thorsen (FrP) [11:38:07]: Kunnskapsdepartementet peker i sin strategi RealFag for framtida på flere utfordringer Norge står overfor. Strategidokumentet inneholder en god del positive elementer, men Fremskrittspartiet mener at den på langt nær er ambisiøs nok. Vi har behov for å øke utdanningen av arbeidskraft innen realfag og teknologi. Det er viktig å huske på at oljeinntektene reduseres i årene framover, og at disse inntektene må erstattes dersom velferd og velstand skal kunne opprettholdes. Derfor er det bekymringsfullt at realfagene gjennom en årrekke har blitt svekket.

Resultatene fra den siste PISA-undersøkelsen viser heldigvis et noe bedre resultat. Det skal vi være glade for. Representanten Aksel Hagen sier i sitt innlegg at skolene ikke har etterlyst egne realfagskoler. Men hvem er det skolene skal serve? Er det ikke slik at skolene har et ansvar for storsamfunnets og næringslivets behov? Signalene fra næringslivet er krystallklare når det gjelder det økende behovet for ingeniører og ifølge dem vil de trenge masse folk med realfagkompetanse og ulike fagarbeidere i framtiden. Ifølge Konjunkturbarometeret for Rogaland i januar 2011 har 35 pst. av næringslivet problemer med å skaffe nok fagarbeidere. Dette er i dag. Dette tyder ikke særlig godt for den nære framtid, og dersom målsettingen, som er opplest og vedtatt, at Norge skal være verdens ledende innen maritim sektor med prioriterte forskningsoppgaver

som er knyttet til design, bygging og utrustning av skip, operasjon og logistikk, ja da trengs det sannelig at man legger til rette for at de som er sterkest innen realfagene, får mulighet til å bruke sine evner nettopp på det de er dyktigst til. Norge møter allerede sterk konkurranse på området fra det asiatiske markedet, og denne konkurransen vil bare bli sterkere.

Spørsmålet som mange stiller seg, er hva Norge skal leve av etter oljen. Svaret er at løsningen finnes i dag. Kunnskap og teknologi er de viktigste driverne i vår nåværende og framtidige økonomiske vekst. Det moderne Norge er et kunnskapssamfunn. Da kreves det at vi satses på kunnskap. Vi trenger flere lærere med god realfagkompetanse. Denne situasjonen kan ikke løses bare ved å utdanne nye realfaglærere. Det må også bli enklere for realister, teknologer og ingeniører å kvalifisere seg til å undervise. Derfor er vi glade for at NTNU delvis har snudd, men Fremskrittspartiet er også enige med representanten Ljunggren i at de kan strekke seg enda lenger. Det er åpnet for en mulighet for at grunnskoleelever som ligger foran i pensum og viser gode evner i matematikk, kan ta matematikk på et høyere nivå enn den klassen og skolen de går i. Det har vi vært innom i debatten tidligere. Men denne muligheten brukes ikke på langt nær nok i dag.

Det er ikke ukjent at Fremskrittspartiet ønsker et sømløst skoletilbud der kommunene er ansvarlige for 13-årig utdanning. Det har det vært gjort forsøk med i andre kommuner, og resultatene har vært veldig, veldig bra. Det hadde vært en mye smidigere ordning enn dagens ordning, som deler ansvaret mellom kommune og fylke. Da ville vi hatt et helhetlig ansvar for lovfestet skolegang som ivaretar både resultater og økonomi.

Av og til synes jeg vi er mer opptatt av systemer enn av å gi elevene det beste tilbudet som også ville vært det beste for storsamfunnet. Jeg har for øvrig merket meg at regjeringens partiene skriver i sin merknad at dersom det opprettes fire nasjonale skoler innen realfag, vil dette svekke motivasjonen til de gjenværende elevene på skolen. I tillegg viser de til at fire egne videregående realfagsskoler vil tiltrekke seg de dyktigste lærerne, noe som da vil gå ut over kompetansemiljøene i de øvrige videregående skolene.

Det er mulig at dette kan ha noe for seg, men jeg tror ikke flertallet har lest forslagene i saken godt nok. Når det gjelder gjenværende elevens motivasjon og tilgang på dyktige lærere, så ivaretas nettopp dette i forslag nr. 5, som går ut på å etablere realfagutdanning på masternivå. Dette vil sørge for mange gode lærere innen skolesektoren. I tillegg vil kompetansemiljøene ved skolene opprettholdes og forhåpentlig styrkes til beste for elevene.

Presidenten: De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Marianne Aasen (A) [11:43:07] (komiteens leder): Dette temaet er viktig, og det er også derfor bra at forslagsstillerne setter realfag på dagsordenen. Men debatten viser også en ganske stor grad av enighet om det og om ganske mye rundt realfag.

Jeg har lyst til å komme med noen refleksjoner og ta

fatt i det Aksel Hagen tok opp, nemlig den gang ungdom drømte om yrker med hjelm – gul hjelm – og kanskje også hvit frakk. Det er barn i Sørøst-Asia som drømmer om det i dag. Det er de som ser for seg at det er innen vitenskap og teknologi at deres framtid ligger. Der er deres drømmer. De vet de vil oppleve personlig velferd, personlig trygghet og også sosial anerkjennelse om de velger den retningen.

I vårt land og i andre godt utviklede land er motivene annerledes. For hva bestemmer egentlig utdanningsvalget til barn og unge? Framtidig inntekt betyr selvfølgelig en del for noen. Det er opplagt at interesser og talent betyr mye, men også andre forhold som kjønnsroller, forventninger i familien, samfunnsutviklingen og de rammer den legger. Forskeren Camilla Schreiner ved Universitetet i Oslo har sett på hvordan valg og bortvalg av naturfag spiller en rolle i ungdoms identitetskonstruksjon. Interesser og også det motsatte – at man absolutt ikke interesserer seg for noe – blir en del av en strategi for å bygge og uttrykke egen identitet. Hun sier:

«Vi er avhengige av andre for å skape bilder av oss selv. Jentenes utdanningsvalg er blant annet gjort med bakgrunn i hvem de tenker at de er.»

Hun mener derfor at skal man særlig få jenter inn i realfag, må man spille på f.eks. det at kunnskap om realfagene kan redde verden. Miljøaspektet er vesentlig for mange unge, og mange jenter er idealister, og også mange gutter er det.

Jeg har også lyst til å ta litt fatt i det som Anne Tingelstad Wøien sa om å tenne gløden på barneskolen. Jeg gjorde en liten uhøytidelig øvelse i går. Jeg gikk inn på Google og googlet «leselyst» og «mattelyst». «Leselyst» hadde 42 000 treff og «mattelyst» hadde 15 000 treff. Så googlet jeg «leseglede» og «matteglede». For «leseglede» var det 22 000 treff og for «matteglede» var det 72 treff. Bak de treffene ligger det et bredt spekter av private og offentlige aktører som har engasjert seg i å få fart på lesingen det siste tiåret. Vi trenger i og for seg det samme innen matematikk.

Til slutt har jeg følgende betraktninger å komme med: Forslagene nr. 1 og 2 mener jeg det er såpass stor enighet om at jeg synes opposisjonen bør vurdere om disse skal gjøres om til oversendelsesforslag, for vi i regjeringspartiene er av den oppfatning at mye av det som står der, jobber vi allerede med, og det er allerede en del av den politikken som føres.

Jon Georg Dale (FrP) [11:46:22]: Saksordføreren starta sitt innlegg her i dag med å seie at det er stor einigheit om viktigheita av å satse på realfag. Då synest eg det er synd at resten av innlegget ber preg av å fordele ansvaret alle andre plassar enn i denne salen. For det er jo slik at når ein er mest oppteken av kvifor ein ikkje kan setje i verk tiltak i staden for å sjå på kva slags tiltak ein kunne ha gjort som faktisk verkar, på bakgrunn av ansvarsfordeling, vert det ein fin måte å ro seg unna den verkelegheita vi andre ser.

Saksordføreren har heilt rett i det ho seier om forslaget om fire nasjonale skular innan realfag. Der går det eit ideologisk skilje. Det er heilt rett oppfatta. Når ein høyrer på

både saksordføreren og statsråden i dag, ber det dei seier, preg av tru på ei utvikling der Noreg som nasjon utviklar seg best ved å halde dei beste nede. Det er jo ei heilt meningslaus problemstilling at vi trur at Noreg er best tent med at dei beste vert haldne nede i staden for at dei som er litt svakare, får noko å strekkje seg etter.

Når ein hyllar Petter Northug og andre langrennsutøvarar, er det jo dei vi andre har som motivasjon. Når seks-, sju- og åtteåringar i desse dagar er ute i snøen og går på ski, er det jo som Petter Northug på veg over streken dei går. Det er jo det også ei realfagline vil gje – noko å strekkje seg etter. Då vil vi utvikle både realfagkompetansen, industrien og Noreg som nasjon. Ved å dyrke dei beste vil vi òg lyfte målet for dei av oss som kjem litt etter. Då er det skuffande at regjeringspartia er så avvisande til eit slikt forslag. Ved å samle kompetanse og ved å la òg dei beste ha noko å strekkje seg etter vil vi utvide tilbodet til sjuande og sist. Det betyr ikkje at ein utelukkande skal fokusere på ei rein dyrking av eliten, men det betyr at det er ein viktig føresetnad for å få opp ei breidd og eit mangfald og ein motivasjon for alle elevar til å velje realfag framfor alle andre studieretningar. Derfor håper eg at sjølv om regjeringspartia i dag er mest opptekne av å plassere ansvaret andre plassar enn i denne salen, vil dei i alle fall på bakrommet ta grep som bidreg til å styrkje realfaga på lengre sikt.

Dag Ole Teigen (A) [11:49:39]: Først til de forslagene vi ber om blir vurdert omgjort til oversendelsesforslag: Det skal være forslagene nr. 1 og 3, slik som de står bakerst i innstillingen. Så har Arbeiderpartiet korrigeret det.

Så begynner jeg med å understreke det selvsagte. Alle fagfelt er viktige fordi vi er avhengig av kombinasjonen av mennesker som utfyller hverandre. Men nettopp derfor er det viktig at det utdannes tilstrekkelig mange på hvert fagområde, og med dagens etterspørsel, der kanskje åtte av ti realister får jobb før de er ferdig med studiene, er det behov for å rekruttere flere til realfag og teknologi.

Egentlig lar jeg meg litt forundre over at det er så vanskelig som det er å rekruttere til fag som burde vekke interesse hos de fleste. Hvor stor er sjansen for at ingen av barna i klassen har bursdag på samme dag? Er det mulig å reise framover i tid? Hvordan kan barn bli født med blå øyne når begge foreldrene har brune? Så lenge mennesket er fylt av nysgjerrighet, finnes det også potensial for å rekruttere flere til realfagene.

Men det kan være krevende å levendegjøre fag som i sin natur er teoretiske. Fjell Ungdomsskule er et lysende eksempel på realfagsatsing i praksis, med teknologifaggruppe, utefysikkskole og partnerskapsavtaler med industribedrifter. Utefysikkskolen har bl.a. gitt flere solur, en rampe for regning av kraft, masse og akselerasjon, og intet mindre enn et vannkraftverk.

Heldigvis finnes det mange engasjerte realfaglærere. Min egen fysikklærer var en ener til å inspirere elevene sine ved å plante ideen om realfagstudier i oss, og ivre for at vi en dag kunne starte vår egen bedrift. Ikke minst ivret han for at fysikk ikke bare skulle være et guttefag og lot de færreste metoder være uprøvd for å påvirke jentene til

å velge realfag. Jeg glemmer aldri den gangen han prøvde å provosere dem ved å vise til at nesten alle store oppfinnelser er gjort av menn. Bare se da oppvaskmaskinen ble oppfunnet, terget han dem: Oppvaskmaskinen kom da vi fikk likestilling og mennene måtte bli hjemme og vaske opp. Jeg vet ikke om det var fordi han lyktes i å provosere dem, men flere av jentene i klassen valgte i hvert fall realfag på universitetet.

Jeg tror regjeringen treffer spikeren på hodet med den realfagstrategien man har. For det første er ett av hovedmålene nettopp å øke interessen for realfag og teknologi – og det er interesse det til sjuende og sist handler om. For det andre er det også et hovedmål å øke rekrutteringen av jenter, der potensialet kanskje er aller størst. Og for det tredje skal det være en økt satsing på realfag i hele utdanningsløpet. Det tror jeg er viktig, for det er nødvendig å så realfaginteressen så tidlig som mulig hvis vi skal kunne høste denne type kompetanse i framtiden.

Elisabeth Aspaker (H) [11:52:41]: Realfagene er selve drivkraften i olje- og gassnæringen. Da er det et alvorlig tankekors at det knapt finnes norske studenter blant dem som nå tar doktorgrad innenfor petroleumsrelaterte fag. Så vidt jeg vet, er det bare utenlandske studenter på doktorgradsnivå i petroleumsfag ved Universitetet i Stavanger, og ved NTNU er det ganske få norske studenter, med utenlandske studenter i stort flertall. Dette er definitivt bekymringsfullt og et klart uttrykk for at realfagene ikke har nødvendig appell hos dagens unge. Derfor er det viktigere enn noensinne at myndighetene og næringslivet går sammen om å markedsføre de store mulighetene som foreligger, ved å satse nettopp på realfag.

Vi har i dag hørt fiskeri- og kystministeren redegjøre for fiskeri- og havbruksnæringen, en annen realfagintensiv næring, som er en av våre største eksportnæringer, og som står for en betydelig verdiskaping langs hele norskekysten. Også den næringen er avhengig av påfyll av ny kompetanse i årene framover.

Den første realfagstrategien, «Realfag, naturligvis», så dagens lys i 2002 og inneholdt et bredt spekter av tiltak for å høyne bevisstheten om nytteverdien av realfagene for å videreutvikle velferdssamfunnet, men også for å styrke kompetansen i realfag hos elever, lærere, i arbeidslivet og hos allmennheten. Daværende utdanningsminister Kristin Clemet så faresignalene og ønsket å mobilisere hele det norske samfunnet for å bedre motivasjonen hos elever og lærere for å øke rekrutteringen til utdanning i realfag.

Dagens rekruttering i realfag gir grunn til uro. Nobelprisvinner i fysikk, André Geim, uttalte nylig til Teknisk Ukeblad at rike nordmenn er så dekadente at de ikke vil studere krevende fag som fysikk og kjemi. Jeg håper Geim tar feil, og at søkning til disse fagene vil ta seg opp, ellers kan det gå riktig dårlig med oss framover.

Satsing på etter- og videreutdanning av lærere i realfag og Lektor 2-ordningen i videregående opplæring er viktige grep for å høyne kvaliteten på realfagundervisningen i grunnopplæringen. Høyre etterlyser derfor større innsats for å heve kompetansen i skolen. Samtidig må det også arbeides for å synliggjøre realfagenes betydning i hverda-

gen, og det må gis enda større prioritet til tiltak som vitensentre og Newton-rom, der elevene får komme og dukke ned i spennende måter å nærme seg fagene på og dermed få inspirasjon til å satse videre på denne type utdanninger.

Det er helt rett som det har vært sagt, at vi for så vidt er inne på et bedre spor når det gjelder PISA- og TIMSS-undersøkelsene. Men når det er sagt, er det langt fram til de beste, og det er jo dem vi må sammenligne oss med, hvis vi skal henge med i den globale konkurransen.

Svein Harberg (H) [11:55:58]: Representanten Dagrun Eriksen og jeg har god kontakt med noen kompetansesmiljøer og kompetanseklyster på Sørlandet som gir oss god input. Sist fredag var vi på møte med norsk industri, Norwegian Centers of Expertise NODE, som har 51 virksomheter med særdeles sterk og unik kompetanse innen både tradisjonelle og etter hvert nye energinæringer.

Ofte blir det jo sånn når vi politikere har dialog med næringslivet, at det går på hva som er den største bekymringen framover. Dagrun Eriksen fortalte om den store økningen som har vært i denne næringen, og en kunne jo tro at de kanskje var bekymret for hvordan omsetningen kunne utvikle seg videre, eller hvordan rammene for øvrig skulle være. Ja, det er viktig. Men den største bekymringen er faktisk hvordan de skal greie å skaffe kompetanse framover.

I løpet av de fem siste årene har økningen i antall ansatte vært dobbelt så stor som for en mannsalder siden, og de ser ikke bort fra at dette skal doble seg igjen i løpet av de fem neste årene. Det kreves kompetanse. Det er kompetansen som er unik, og som gjør at de er der.

Posisjonen viser i dag til mange eksisterende tilbud. Jeg synes det var konstruktivt da man nå på slutten kom med forslag om å gjøre om på noen av forslagene. Det har undret meg litt at en har vært så såre fornøyd med det som er, når vi ser at vi tross alt ikke får nok fokus på og nok rekruttering til de viktige fagene. Vi har ikke råd til å være defensive her, for vi må få hele løpet til å fungere, fra å vekke interessen hos de minste og helt opp til de største. Det er viktig at vi, som den forsamlingen vi er, tar initiativ og løfter dette. Derfor er det veldig bra at denne saken er løftet, og så kan vi støtte opp om den, og det haster, for det tar tid å få folk gjennom utdanningsløpet.

Så må jeg svare litt på Tord Liens utfordring når det gjelder forslag nr. 4. Jeg tror for så vidt at svaret er gitt tidligere. Høyre mener det er lov å satse på spesialkompetanse når det gjelder skoler og linjer og å styrke lærerne, og uttaler at dette er en satsing vi vil være best på. Men vi mener nok også at å begrense det til fire skoler, blir for lite. Det er viktig å understreke det. Vi vil ha slike satsinger, men å begrense det på denne måten blir feil. Derfor er vi enig i at det skal legges til rette for slike satsinger.

Ellers har jeg bare lyst til å støtte opp under Marianne Aasens påpekning på lyst og glede. Jeg har en ingeniør som ligger hjemme. Hver kveld når han legger seg, konstruerer han i tankene, og han står opp og bygger det for han går på skolen om morgenen – en ingeniør som er ti år!

Tord Lien (FrP) [11:59:09]: Flere av talerne har vært inne på at Fremskrittspartiet tilsynelatende ikke har troen på fylkeskommunene. At det overrasker så mange i denne salen, overrasker for så vidt meg.

Det er ikke sånn at fylkeskommunen har mulighet til å løse dette selv. Vi etterlyser nå nasjonalt opptak og bidrag til finansieringen, som skigymnasene får, uansett om de er privateide eller eid av fylkeskommunene. Så behandler denne komiteen, som har behandlet denne saken hvert eneste år, et budsjett for overføringer til de nasjonale linjene. Det Fremskrittspartiet etterlyser, er nasjonale opptak og nasjonalt bidrag til finansieringen. Det kan altså ikke fylkeskommunene løse selv, og det gjør de heller ikke i forbindelse med skigymnaser, hestegymnaser, makramégymnaser, og hva det er vi har på denne listen over landslinjer. Jeg anbefaler alle å ta en titt på oversikten over landslinjer.

Så er jeg glad for at komitélederen legger til grunn at det kan være fornuftig å oversende forslag. Jeg hadde håpet at det skulle være forslag nr. 2, men også forslag nr. 3 mener jeg det kan være grunn til å oversende dersom statsråden kan bekrefte at hun jobber for å gjøre det lettere å ta fag på videregående mens man er i ungdomsskolealder. Det vil være litt imot det statsråden svarte i replikkordskiftet, men det er fortsatt Stortinget som bestemmer i dette landet, og jeg går ut fra at det er stortingsflertallets vilje som skal komme til uttrykk i denne sal, så jeg håper statsråden kan bekrefte at regjeringen ønsker å legge til rette for at det skal bli lettere å ta videregående fag mens man er i ungdomsskolealder. Da er det også nødvendig med en avklaring av finansieringen av dette. Jeg ba altså ikke om noe statlig engasjement i finansieringen. Det er åpenbart et fylkeskommunalt ansvar å finansiere videregående utdanning. Er vi enige om at ungdomsskoleelever har rett til å ta fag i videregående utdanning, bør det også være fylkeskommunens plikt å finansiere det de selv har lovmessig ansvar for å finansiere.

Så til representanten Aksel Hagen, som normalt – i hvert fall enkelte ganger – holder glimrende innlegg. Han var i dag ikke av det kaliberet som jeg liker å være vant til. Når Universitetet i Stavanger utlyser en ph.d.-stilling for sivilingeniører innen petroleumsteknologi, er det to norske søkere av mer enn hundre søkere. Lønnsnivået for en sivilingeniør ligger 180 000 kr over stipendiaterens. At dette ikke påvirker noen? Det er mulig det ikke påvirker tillitsvalgte i SV, men jeg tror nok at mange talentfulle sivilingeniører ikke ofrer 180 000 kr.

Jeg skal komme tilbake til om vi ønsker å oversende forslagene eller ikke, etter statsrådens innlegg.

Statsråd Tora Aasland [12:02:20]: Det er ikke uten grunn at vi legger opp til satsinger og strategier for å styrke realfagene. Sånn sett har vi et felles utgangspunkt med dagens forslagsstillere, og debatten har på en interessant måte belyst både likheter og forskjeller i troen på de ulike virkemidlene.

Jeg er klar over Fremskrittspartiets holdning til fylkeskommunen. Det som forundret meg noe, var den store troen på staten, at man skal ordne opp, og at man skal in-

struere både her og der – enten det gjelder penger eller tiltak. Jeg merker meg det, og jeg ser at her er det stor tro på at staten kanskje kan påvirke enda mer enn det man i utgangspunktet hadde trodd.

Vi har ennå ikke klart å overbevise NTNU om at de bør få en litt bedre mulighet til å bruke arbeidskraft i skolene, og at overgangen til PPU ikke skal være så vanskelig. Vi håper vi klarer å lykkes med det i det lange løp.

Jeg har bare lyst til å oppsummere debatten litt fra min side. Det er, som sagt, viktige grunner til at vi satser 500 mill. kr og i tillegg satser på etter- og videreutdanning for lærere i disse fagene. Vi satser på at lærerne, når de får kompetanseheving, blir bedre kvalifisert til å undervise. Etter en spørreundersøkelse som er gjort blant deltakerne som var under videreutdanning i 2009 og 2010, skriver Rambøll, som har gjort denne undersøkelsen, at av svarene «kan vi fastslå at videreutdanningen gjennom skoleåret 2009 og 2010 var en suksess», og at man vurderer dette som en svært god fagkompetanseheving.

Det er godt å ta med seg, og jeg setter også pris på at representanten Elisabeth Aspaker nevnte dette med vitensentre, for det er også en viktig del av satsingen og det å gjøre realfagene spennende for unge mennesker. De vitensentrene som vi nå har ganske mange steder i landet, gir nettopp en sånn mulighet. Vi har nevnt ENT3R som ett tiltak. Vi har nevnt de nasjonale sentre for matematikk, Den naturlige skolesekken og Lektor 2-ordningen. Og som et direkte svar på utfordringen fra representanten Lien nå på slutten, om vi ønsker å gjøre det enklere for elever i ungdomsskolealder å få undervisning på videregående nivå, opprettholder jeg mitt utgangspunkt om at dette er fylkeskommunens ansvar. Men jeg har stor sans for oppfordringen fra Arbeiderpartiet om å oversende dette forslaget, og jeg skal ta imot det og være med på å vurdere det forslaget, slik at vi eventuelt kan komme tilbake i en senere debatt om dette.

Aksel Hagen (SV) [12:05:16]: Jeg tegnet meg for å komme med noen kommentarer til Fremskrittspartiet. Først vil jeg beklage, på vegne av representanten Anne Tingelstad Wøien og meg selv, at når man har så sterke vitnesbyrd fra Sørlandet om det som foregår der nede, er det følt at vi ikke har tilsvarende fra innlandet, fra Gjøvik–Raufoss-området, som også satser veldig tungt og spennende på dette området. Det er fint at det satses begge plasser – og sikkert flere andre plasser også.

Så litt til Fremskrittspartiet, og for det første til Tord Lien: Det er flott å bli gitt oppmerksomhet på den måten. Nå tror jeg det Tord Lien ga meg oppmerksomhet for, var et problemområde som jeg ikke sa noe om i innlegget mitt – det kan vi sjekke ut fra manus etterpå – nettopp dette med avlønning av stipendiater. Det er selvsagt interessant for alle som driver med utdanning på dette nivået, at man skal konkurrere mot et lønnsnivå der ute. Men per i dag er situasjonen for stipendiater slik at Norge og de øvrige nordiske land allerede er attraktive på grunn av de økonomiske betingelsene, for i de fleste land får stipendiaterne kun stipend, men her får de en form for lønn. Det som vil skje hvis vi øker dette, er at ikke minst andelen

utenlandske søkere vil øke. Det er jo spennende, men det er ikke sikkert at det er hele løsningen på problemet. Dette er en spennende diskusjon – det koster mye penger å øke lønnsnivået, og det er godt kommentert fra andre på talerstolen her i dag. Det ble ikke kommentert av meg, men Tord Lien trodde tydeligvis det.

Når det gjelder ideologiske forskjeller, er det interessant at det er Fremskrittspartiet som står for den planøkonomiske tilnærmingen – Fremskrittspartiet som ikke har tro på at utdanningsinstitusjoner i nært samarbeid med samfunnsliv, næringsliv og skoleeier kan bygge ut et tilbud her, men ønsker fra oven å bygge ut noen få, begrensede tilbud, mens vi øvrige i salen nettopp er glade for at det er mange institusjoner som på ulike måter prøver å komme dette tilbudet i møte.

Når det gjelder dette med nasjonale opptak og landslinjer, synes jeg Tord Lien har en uheldig sammenligning. Landslinjer brukes i dag for å sikre tilbud på områder der det er for få søkere og for liten interesse til at dette kan løses av den enkelte fylkeskommune. Det som er situasjonen – og som vi ikke minst ønsker skal være situasjonen her – er at det blir så stort engasjement og så stor interesse rundt dette at de ulike fylkeskommuner kan utvikle og bygge opp et bredt tilbud. Det er enda et eksempel på at der det store flertallet ønsker et bredt tilbud, ønsker Fremskrittspartiet på mange måter å begrense det samme tilbudet.

Presidenten: Representanten Tord Lien har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Tord Lien (FrP) [12:08:17]: La meg begynne med det viktigste. Etter å ha hørt både komitélederen og statsråden er jeg innstilt på at vi oversender forslagene nr. 1 og 3, men da dessverre ikke forslag nr. 2. Så er det avklart.

Når det gjelder PPU og NTNU og opptak for sivilingeniører, sier representanten Ljunggren at dette kan ikke Stortinget instruere, og så sier statsråden at statsråden skal instruere. Jeg er for så vidt glad for statsrådets tilnærming i saken, og jeg er glad for at Fremskrittspartiet har løftet denne debatten, så vi forhåpentligvis får en tilfredsstillende løsning. NTNU har beveget seg i positiv retning, det er jeg glad for, men kan statsråden gjøre mer i den saken, er vi selvfølgelig glad for det.

Når det gjelder stipendiater, er representanten Warloe opptatt av at det ikke er noe problem. Jeg er ikke enig i det. Jeg er av den klare oppfatning at når et universitet får sine stipendiatmidler fra oss, er det litt paradoksalt at medisiner, jurister og sivilingeniører er betalt likt, mens behovet for midler til laboratorieinfrastrukturen nok er noe tøffere for teknologer enn for jurister.

Presidenten: Representanten Tord Lien har gjort om forslagene nr. 1 og 3 til oversendelsesforslag, og de vil bli endret i tråd med det.

Henning Warloe (H) [12:09:44]: Jeg vil si litt om et tema som så vidt har vært nevnt, men som jeg mener er un-

derkommunisert i denne debatten når det gjelder å styrke interessen for realfag. Det gjelder vitensentrene.

Den norske vitensentersatsingen er en enestående suksess. Hvis vi ser på publikumsbesøk – det siste tallet jeg har, er fra 2009 – nådde det 600 000 besøkende på syv vitensentre, som det var på det tidspunktet. Det er altså en tredobling av antall besøk i løpet av seks år. Nå er også tilbudet bygd ut, men likevel er det ganske store tall. Bergen Vitensenter, som heter VilVite, passerte 100 000 besøkende allerede første året, og havnet vel i fjor på 130 000 besøkende, så vidt jeg husker. Vitensentrene når veldig mange, ikke bare barn, men også barn sammen med foreldre eller besteforeldre. Man får større kunnskap, man blir underholdt og stimulert, og begge deler er – som mange har vært inne på i denne debatten – viktig for å øke interessen for realfag.

Så er det slik at 20 pst. av studentene som valgte realfag, oppga vitensentrene som den viktigste kilden til det valget, altså det som hadde stimulert mest til å studere realfag. Så vi vet at vitensentersatsingen er viktig i seg selv, men også for å få flere til å velge realfaglig utdanning. Statsråden viste til at dette er viktig. Men det som er problemet, er at statens bidrag til finansiering av vitensentrene ikke er god nok. Styret for Vitensenterprogrammet har selv sagt at statens bidrag bør dobles dersom vitensentrene skal kunne fortsette å håndtere en stor vekst og utvikle seg kvalitetsmessig i fremtiden. Det er altså slik at statens bidrag utgjør bare ca. 20 pst. av de samlede inntektene for de norske vitensentrene.

Jeg hadde en interpellasjon om dette i Stortinget i fjor. Da var det kunnskapsministeren som deltok i debatten, og hun var – iallfall på slutten av debatten – litt begeistret og sa at hun i løpet av debatten hadde fått mange gode argumenter for å styrke satsingen. Men det skjedde altså ikke i statsbudsjettet for 2011, og det er ytterst beklagelig.

Statsråd Tora Aasland [12:12:55]: To ting nå på tampen av debatten – for det første: Vi er veldig klar over at vi har en rekrutteringsutfordring når det gjelder lærere, ikke minst innenfor realfagene. Vi har gjennom GNIST-partnerskapet nå fått rimelig gode resultater med en bevisstgjøring av alle viktige aktører i dette. Med den nye lærerutdanningen, med et eget løp for ungdomstrinnet, er det også gledelig å registrere en økning av studenter som ønsker å ta nettopp denne utdanningen, ikke minst med realfag som utgangspunkt.

Når det gjelder NTNU, må jeg dessverre skuffe Tord Lien. Statsråden har riktignok mye makt, men ikke så mye makt at hun kan instruere et universitet i en sak som denne. Jeg kan ikke forstå annet enn at Fremskrittspartiet har feiltolket NTNUs brev til departementet noe, for NTNU har ikke ønsket å endre sin praksis. Jeg har oppfordret dem til å gjøre det, det er det jeg kan gjøre, men vi er nok avhengig av at NTNU selv klarer å ta den beslutningen. Jeg skulle ønske at man gjorde det, slik at de med master i teknologi kunne ta PPU. Det ville gjøre det lettere å få disse fleksible og sømløse overgangene og bruke den arbeidskraften som er utdannet på høyt nivå, til undervisning i skolen. Så vi arbeider med dette i fellesskap, men

det er altså ikke i statsrådets makt å instruere universitetet i denne saken.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet i sak nr. 2. (Votering, se side 2552)

Sak nr. 3 [12:14:47]

Interpellasjon fra representanten Robert Eriksson til barne-, likestillings- og inkluderingsministeren:

«Dagbladet har i en rekke artikler gransket hvordan Kommune-Norge ivaretar utviklingshemmedes rettssikkerhet i overgrepssaker. Bare én av ni kommuner, skjermede bedrifter og skoler som har opplevd overgrepssaker, har egne rutiner for varsling av overgrep mot utviklingshemmede. Alle har generelle rutiner, men med vesentlige svakheter i forhold til å ivareta utviklingshemmedes rettssikkerhet. Mange utviklingshemmede blir også plassert i store institusjonslignende boliger.

Vil statsråden ta initiativ til at det utarbeides felles varslingsrutiner for hvordan man skal håndtere overgrep mot utviklingshemmede, og vil statsråden endre dagens finansieringsordning slik at det blir mer lønnsomt å bygge tilrettelagte boliger for de utviklingshemmede?»

Robert Eriksson (FrP) [12:16:04]: La meg starte med en historie: Utviklingshemmede Ina var på flukt fra sin egen far, men kommunen sa nei til å anmelde ham for overgrep og skaffe henne en bolig. Grunnen var feil adresse. Alle visste – kommunen, politiet, overformyndieret, hjelpeverge og advokat – men ingen hindret Ina i å flytte til sin far i fjor høst, dette trass i at han både i 2004 og i 2006 var dømt for å ha misbrukt henne seksuelt. Så skjedde det som alle fryktet. I slutten av januar i år, etter å ha oppsøkt incestsenteret i hjemfylket, fortalte hun at faren hadde misbrukt henne seksuelt hele høsten. Hvorfor kunne ingen hjelpe Ina? Årsaken til at hennes opprinnelige hjemkommune ikke kunne hjelpe henne, var at hun nå var folkeregistrert i en annen kommune.

Når jeg hører denne historien om Ina, slår det meg: Har man hørt begrepet samhandling? Hvordan skal vi få samhandlingen til å fungere bedre mellom ulike kommuner og mellom ulike forvaltningsnivåer? Dette burde etter mitt skjønn også ha vært en sak som samordningsministeren burde ha sett nærmere på, hvordan man skal få systemene til å fungere bedre sammen.

Dagbladet har ved flere anledninger avdekket alvorlige mangler i kommunenes håndtering av saker om overgrep mot utviklingshemmede. En rød tråd i reportasjene er at de aller svakeste av de svake blant oss blir ignorert i det offentlige og i strafferettsapparatet. De blir rett og slett behandlet som mindreverdige. Det mener jeg er forkastelig, og jeg reagerer med både sinne og avsky når jeg ser på de historiene som man har gått gjennom.

La meg så vise til noen av historiene: En utviklingshemmet kvinne ble i månedsvis seksuelt misbrukt av sin lærer ved en videregående skole på Sørlandet. Ansatte

oppfattet henne som sexfiksert og forelsket i læreren. Selv om de fant dem flere ganger alene på et hvilerom, innførte ikke skolen noen forholdsregler. Vedkommende ble dømt i fjor.

Politiet siktet i 2006 en arbeidsleder for overgrep mot en utviklingshemmet kvinne i en kommunal, skjermet bedrift i Salten. Politiavhør avslørte at ansatte hadde konkrete overgrepstanker allerede i 2004 uten å varsle.

Et annet eksempel: En arbeidsleder ble i 2007 dømt for overgrep mot to utviklingshemmede og en psykisk syk kvinne i skjermet bedrift i Harstad. En av dem varslet om overgrepet allerede i 1987. Kommuneledelsen undersøkte ikke saken, og overgrepene fortsatte i 18 år.

Kommunetoppene i min egen hjemkommune, Verdal, politianmeldte ikke en arbeidsleder i den kommunale bedriften for seksuelt misbruk, selv om den utviklingshemmede kvinnen ble gravid. Fem år senere, altså i 2000, ble han tatt, og året etter dømt for nye overgrep mot den samme kvinnen.

Et eksempel til: En utviklingshemmet kvinne bosatt i et rusbelastet kommunalt boligkompleks i Bergen ble i fjor sommer voldtatt av en nabo. Det tok over tre måneder fra anmeldelse til Bergen kommune fikk flyttet henne til en ny bolig. I mellomtiden, før flytting skjedde, forekom det nye trusler om overgrep.

Vi har også vært vitne til at tidligere draps- og voldsdømte personer har fått jobbe med utviklingshemmede i kommunale bedrifter, dette uten at bedriftene er orientert og kan iverksette forholdsregler.

Historiene er dessverre mange. Jeg tror de gjør dypt inntrykk på oss alle sammen. Når man hører alle disse historiene som kommer opp, og også møter noen av de menneskene som har blitt utsatt for disse overgrepene, får man nesten et inntrykk av at de utviklingshemmede på mange måter lever som fritt vilt i vårt eget land. Det synes jeg er sørgelig, for jeg tror ingen av oss ønsker at det skal være tilfellet. Vi ønsker alle å få gjort noe med den situasjonen som er avdekket bl.a. av Dagbladet gjennom en rekke artikler.

Regjeringen lanserte i fjor høst et informasjons- og utviklingsprogram rettet mot kommuner som et svar på flere urovekkende utviklingstrekk 20 år etter at HVPU-reformen ble innført. Jeg synes regjeringen skal ha ros for at den kom med dette programmet. Men dessverre er det få eller ingen klare konkrete tiltak for å få bukt med de virkelige problemene.

Statens råd for likestilling av funksjonshemmede foresto senest i 2008 å nedsette et offentlig utvalg som gjennomgår livssituasjonen, levekår og tjenester for utviklingshemmede i Norge. Rådet påpekte at det da var gått over 16 år siden HVPU-reformen ble satt ut i livet, og at det var over ti år siden man sist hadde undersøkt levekårene for utviklingshemmede.

Derfor ønsker jeg å utfordre regjeringen på tre ting. For det første: Ser man for seg at man snarlig kan nedsette en tverrfaglig gruppe eller et offentlig utvalg som får til oppgave å gjennomgå livssituasjonen, levekårene og tjenestene for utviklingshemmede, og at utvalget også gis i mandat å komme med konkrete tiltak for rutiner for varsling

av overgrep, men også til hvordan kunnskapen og retts-sikkerheten til de utviklingshemmede kan styrkes – altså at man følger opp det som Statens råd for likestilling av funksjonshemmede foreslo for tre år siden, i 2008?

Jeg er glad for å se at en del av de kommunene som har vært omtalt, også i dagens Dagbladet, og som har hatt sviktende varslingsrutiner, nå selv begynner å bedre sine rutiner. Det skal disse kommunene ha ros for; det synes jeg er prisverdig. Men samtidig vet vi fortsatt at dette er et veldig følsomt og vanskelig tema både i kommunene og i samfunnet for øvrig, som gjør at alle bør ha klare og like retningslinjer å forholde seg til. Derfor ser jeg behov for, selv om noen av disse kommunene nå griper fatt i dette, at man får på plass et slikt utvalg snarlig, for å gjennomgå situasjonen med henblikk på å bedre forholdene for de utviklingshemmede.

I tillegg ønsker jeg å be regjeringen vurdere økt bruk av faglig kompetanse, f.eks. innføring av ambulerende regionale fagteam som automatisk rykker inn med bistand til politiet i overgrepssaker. Vi vet gjennom en rekke rapporter at også politiet kvier seg for å gå inn i sakene, at politiet ikke går grundig nok til verks, og i mange av tilfellene bare legger sakene til side. Vi har hatt en rekke rapporter som viser akkurat det. Det er ikke med på å styrke rettssikkerheten for de aller svakeste i samfunnet. Derfor håper jeg også at man kan få sett på en slik løsning, slik at man kan få den nødvendige fagkompetansen som kan bistå for å sikre at de utviklingshemmede får hjelp og oppfølging, og at etterforskningen kan gjøres på en mest mulig profesjonell og god måte.

Så til et tredje område: Et annet problem for veldig mange utviklingshemmede er at man har bygd store boligkomplekser rundt omkring i kommunene. Det ble sagt i forbindelse med HVPU-reformen at også de utviklingshemmede skulle ha like bomuligheter som andre. Så ser vi i forhold til finansieringssystemene at det for kommunene vil lønne seg mer å bygge store institusjonslignende boliger og plassere de utviklingshemmede der. Det strider imot det man sa på midten av 1990-tallet, da man vedtok HVPU-reformen. Jeg synes det er sørgelig å se at en gruppe i vårt samfunn ikke skal ha den samme retten som alle andre har til å få tilpasset sine boliger på en god måte. Så jeg utfordrer statsråden avslutningsvis på om hun er villig til å endre Husbankens regler på dette området, slik at det blir mer lønnsomt å bygge individuelle, små boliger tilrettelagt for utviklingshemmede.

Statsråd Tora Aasland [12:26:34]: Jeg har også med stor uro lest Dagbladets artikler om seksuelle overgrep mot utviklingshemmede. Jeg er glad for at Dagbladet har satt søkelyset på dette problemet, og for at jeg får anledning til å fortelle Stortinget om det arbeidet som gjøres, og dermed også vise at jeg setter pris på dagens interpellasjon.

Overgrep mot utviklingshemmede er noe som berører mange sektorer i samfunnet, men Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har et særlig ansvar som samordnende departement for å ta tak i dette. Det finnes ikke systematisk oppsamlet informasjon om forekomsten av seksuelle overgrep begått mot mennesker med utvik-

lingshemming i Norge. På bakgrunn av internasjonale studier antas det at forekomsten av alvorlige overgrep mot utviklingshemmede er mer enn dobbelt så stor som for befolkningen for øvrig.

I de sakene som er omtalt i Dagbladet, og som Eriksson viser til, har de seksuelle overgrepene forekommet i ulike situasjoner og på ulike arenaer. Artiklene viser at overgrep kan skje både i store boligkomplekser, i mindre fellesskapsboliger, i vanlige boliger, på skolen og i vernede bedrifter. Det varierer også hvem som er overgriper. Studier fra Danmark viser at overgriperen i de fleste tilfeller er en person som offeret kjenner. I omtrent en tredjedel av tilfellene er overgriperen en annen person med utviklingshemming. Overgriperen er også ofte en person som har med offeret å gjøre i forbindelse med pleie og omsorg, fritidsaktiviteter eller arbeidsaktivisering. Dette er viktig informasjon for oss.

Interpellanten reiser en rekke spørsmål, først og fremst spørsmål knyttet til utviklingshemmedes livssituasjon og rettssikkerhet. For det første er det spørsmålet om Barne- og likestillingsdepartementet, og jeg som ansvarlig statsråd, vil ta initiativ til at det utarbeides særlige rutiner for hvordan man skal varsle om og håndtere seksuelle overgrep mot utviklingshemmede, som kan anvendes på alle arenaer der det er risiko for at utviklingshemmede blir utsatt for seksuelle overgrep.

Dagbladet hevder i sine artikler at bare én av ni kommuner, skjermmede bedrifter og skoler som har opplevd overgrepssaker, har egne rutiner for varsling av overgrep mot utviklingshemmede. Mye kan tyde på at de generelle rutinene har vesentlige svakheter når det gjelder å ivareta utviklingshemmedes rettssikkerhet.

I forbindelse med de sakene som også interpellanten snakket om i sitt første innlegg, og som ble omtalt i Dagbladet, har jeg gjennomført en ny gjennomgang av de lover, regler, rutiner og systemer som er relevante nettopp for å forebygge, avdekke og håndtere overgrep mot utviklingshemmede, og dermed vurdere behovet for ytterligere statlige tiltak.

På nasjonalt nivå foreligger det lover og forskrifter som pålegger kommuner og offentlige og private virksomheter å utarbeide rutiner som skal sikre et forsvarlig tjenestetilbud, og forebygge og avdekke lovstridige forhold som vold, overgrep og trakassering. Her kan nevnes helsepersonelloven, opplæringsloven, forskrift om kvalitet i pleie- og omsorgstjenestene og forskrift om internkontroll i sosial- og helsetjenesten, bl.a. Den nærmere utforming av rutiner og systemer er imidlertid overlatt til den enkelte virksomhet. Virksomheten skal utarbeide rutiner og systemer som er tilpasset den virksomhet det gjelder, og som imøtegår særlige utfordringer knyttet til den enkelte virksomhet. På de fleste arenaer, som i skole, helsetjeneste og andre kommunale tjenester, kreves det politiattest for personer som skal jobbe med bl.a. personer med utviklingshemming.

I tillegg er det en rekke sektoroverskridende lover, regler og instanser for å forhindre, avdekke og varsle om seksuelle overgrep. Arbeidsmiljøloven inneholder regler om varsling. Straffeloven har regler om plikt til å avverge straffbare handlinger, deriblant seksuelle overgrep. Av-

vergingsplikten ble skjerpet og utvidet ved lovendring den 25. juni 2010 og gjelder nå uten hensyn til taushetsplikt. Politiet har opprettet en ordning med såkalte familievolds-koordinatorer. Koordinatorene har en særskilt kompetanse når det gjelder arbeidet mot vold og overgrep. I perioden 2006–2008 ble fem regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging etablert. Sentrene har etablert tverrfaglige team på vold og overgrep.

Eksisterende lover, regler og rutiner gjelder generelt for tjenestemottakere, for pasienter, for elever, for personer på arbeidsmarkedstiltak osv. I liten grad er det etablert særlige rutiner rettet mot personer med utviklingshemming.

Regjeringen har også opprettet sju regionale barnehus som skal gi helhetlig hjelp, omsorg og behandling til barn og voksne utviklingshemmede som har vært utsatt for vold og seksuelle overgrep. I barnehusene skal det bl.a. gjennomføres dommeravhør og medisinske undersøkelser.

Regjeringens politikk for mennesker med nedsatt funksjonsevne er basert på likeverd, likestilling og like muligheter. Det var det som var hele hensikten med HVPU-reformen i sin tid. For at vi skal oppnå et likestilt samfunn for alle innbyggere, uavhengig av funksjonsevne, er det viktig å satse på inkludering og tilrettelegging. Så regjeringens holdning er at utviklingshemmede skal ha samme rettsvern, rettigheter og plikter som resten av befolkningen. I stedet for at det etableres særlige løsninger, rutiner og ordninger for utviklingshemmede, mener regjeringen det er viktig at disse sikres en reell tilgang til det samme vernet mot seksuelle overgrep som alle andre. Det er viktig i denne sammenheng å understreke at utviklingshemmede heller ikke er noen homogen gruppe, men består av personer med svært ulike forutsetninger.

Så er spørsmålet: Virker dette? Det er et betimelig spørsmål representanten reiser, og jeg tror det like mye handler om hvordan vi bruker de regelverkene vi har, og hvordan vi synliggjør dem, som å legge opp til noe spesielt for utviklingshemmede som gruppe. Jeg tror det kan bli vanskelig å etablere felles regler for hvordan man skal forebygge, og hvordan man skal varsle og håndtere mistanke om overgrep når det gjelder spesielt utviklingshemmede. Men det betyr ikke at man ikke systematisk må jobbe med varslingsrutiner. Der har representanten pekt på noe veldig viktig, la oss kalle det mangel, i systemene sånn som de fungerer eller ikke fungerer i dag. Poenget må være å få alle disse systemene og reglene til å virke, slik at de gir en reell beskyttelse for den utviklingshemmede.

Så her er forutsetningen at rutinene er tilrettelagt, og at de er tilrettelagt – slik regjeringen ser det og jeg ser det – for alle, uavhengig av individuelle forutsetninger. Å jobbe for å forhindre overgrep mot utviklingshemmede reiser noen særlige problemstillinger ettersom mange personer med utviklingshemming har mindre evne til å forstå situasjoner som innebærer overgrep, og ikke minst er det vanskeligere å formidle til andre hva som har skjedd. Manglende troverdighet og lojalitetskonflikter kan gjøre det spesielt vanskelig å avdekke at overgrep har funnet sted.

Jeg vil derfor ta initiativ til at det blir utarbeidet og organisert en landsomfattende formidling av kunnskapsma-

teriell som også kan fungere som veileder om de særlige problemstillinger som reises i forhold til å forebygge, avdekke og håndtere seksuelle overgrep mot utviklingshemmede. Her er det allerede utarbeidet gode grunnlag, bl.a. fra fylkesmannen i Finnmark og fra Helse Sør-Øst, som kan være et utgangspunkt for å danne et grunnlag, slik at rutinene ikke bare gjøres kjent, men også – for å komme representanten noe i møte – at det på den bakgrunn kan utarbeides systemer for varsling.

Jeg vil videre ta initiativ til at barnehusene blir bedre kjent som et tilbud som også omfatter voksne utviklingshemmede. Det bør gjøres kjent at barnehusene er et tverrfaglig ressursenter, hvor utviklingshemmede selv, tjenesteapparatet, pårørende og andre kan henvende seg for informasjon, råd og veiledning i uavklarte saker om seksuelle overgrep og vold, eller dersom det er klart at et overgrep har skjedd.

Regjeringen, ved Justisdepartementet, har begynt arbeidet med en ny handlingsplan mot vold og overgrep. Denne planen skal også omfatte tiltak mot vold og overgrep mot personer med særlig behov for ivaretagelse og oppfølging.

Ettersom kunnskap om vold og overgrep mot utviklingshemmede er begrenset, vil Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet ta initiativ til at Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress utarbeider en kunnskapsstatus om vold og overgrep. Dette må så følges opp med å tette de kunnskapshull som da åpenbarer seg, og jeg tror at kombinasjonen av å få mer kunnskap og få rutinene til å virke på en ordentlig måte er noen av de viktige grepene som her må tas.

Når det gjelder finansieringsordningen, er jeg helt enig med representanten i at det er ikke meningen at man skal bygge opp nye institusjoner. Jeg tror vi er helt på linje der. Så er det også slik i dag at Husbanken forvalter tilskudd som gis til bygging av tilrettelagte boliger. Der står det i retningslinjene for tildeling av tilskudd at man skal sikre kvalitet for de boligprosjektene det søkes om midler til, og man har også føringer fra ansvarsreformen som sier at det skal satses på fleksible ordninger tilpasset den enkelte, og at boligene ikke skal ha institusjonskarakter.

Det er viktig også å vise til det informasjons- og utviklingsprogrammet som er satt i gang. For oss er det viktig å peke på at utviklingshemmede skal ha de samme valgmuligheter som andre, de skal behandles med respekt, og vi skal forsøke å få til bedre grep om de rutinene det snakkes om.

Robert Eriksson (FrP) [12:37:02]: La meg først takke for svaret fra statsråden. Det var en del positivt i svaret, og så var det selvfølgelig en del som jeg kunne tenkt meg hadde vært enda mer positivt. Sånn er det vel ofte.

Men la meg utfordre statsråden videre. For det statsråden sier, som jeg synes er positivt, er at man har gjennomgått regelverket, og man ser på og skal spre kunnskap om dette gjennom en informasjonsbrosjyre. Alt det er vel og bra. Som statsråden selv sier fra talerstolen: De utviklingshemmede skal ha samme rettsvern og samme vern som alle de andre, ikke særregler. Det høres også veldig

bra ut. Men når vi vet at dagens lovgivning ikke fungerer, når vi vet at hverdagen utenom dette huset er slik at nye overgrep skjer – og de skjer ofte – er det etter mitt skjønn ikke godt nok at man bare går gjennom regelverk eller forsøker å sende ut noe informasjonsmateriell til kommunene. Jeg tror man må gå et skritt videre og gjøre nettopp det som ble anbefalt i 2008: Se på levekårene til de utviklingshemmede og gå grundig gjennom det. Fagpersonell etterlyser jo akkurat det samme: å få nedsatt et utvalg med felles varslingsrutiner. Man har troen på det nettopp fordi dette er såpass komplekst, dette er såpass ømfintlig på mange måter, og man ser at det ikke varsles. Det hjelper ikke om straffeloven sier det ene, og andre lover slår fast ting, såfremt ikke forholdene blir varslet. Da er man like langt. Da går det ut over den svakeste part, som her er overgrepsofre.

Det har iallfall ikke jeg hjerte til å sitte stille og se på, og det er ingenting som provoserer meg mer enn å høre om overgrep mot utviklingshemmede eller mot barn. Det opprører meg sånn at man nesten får en sånn aggresjon, et sånt sinne inni seg at man nesten blir redd seg selv og redd for at man skal gjøre noe voldelig selv, hvis man kommer over noen slike ting. Derfor synes jeg det er helt avgjørende at man går gjennom disse rutinene, sørger for gode rutiner, og at man får trygghet rundt omkring i kommunene for hvordan man skal håndtere det. For problemet i dag er at det ikke blir varslet, og dermed kommer ikke alle de andre lovgivningene til benyttelse heller, for det er ikke noen saker.

Statsråd Tora Aasland [12:40:13]: Jeg vil gjerne utdype litt videre det som jeg ikke rakk å få sagt veldig mye om i innlegget, nemlig hvordan vi jobber videre med det informasjons- og utviklingsprogrammet som også representanten sa noe positivt om i sitt første innlegg. Det handler ikke bare om å lage materiell og sende ut og så tro at alt skal gå bra. Dette handler også om å møte og å ha møter med kommunene, hvor kommunene er sentrale i forbindelse med bl.a. den type utfordringer som representanten nå snakker om, f.eks.: Hva skal til for å kunne varsle? Vi vet fra barnevernet og fra andre sårbare områder hvor vanskelig den varslingen er, at det er en stor forskjell mellom å bry seg i tide og i utide. Man skal bry seg om, og man skal varsle, men man skal ikke gå for langt inn på den enkeltes personlige integritet. Dette er viktig også for utviklingshemmede.

Men det vi håper på nå, det vi nå gjør med dette informasjons- og utviklingsprogrammet som statsråd Lysbaken lanserte i fjor høst, er at vi skal gjennomføre en serie med regionale møter, og vi skal møte kommunene og ta opp disse tingene.

Jeg hører representanten sier at man skal nedsette et utvalg for å gå gjennom dette. Jeg har sagt at jeg vil be Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress om å utarbeide en status om situasjonen, slik at vi får veldig klar melding om hvor det trengs å gjøres noe. Men jeg tror heller ikke det er nok å vise hvor det er mangler. Jeg tror det som må til, er en diskusjon om hvordan man skal bruke de reglene og de rutinene som vi har i dag. Da kan

det godt hende at man skal utarbeide et system for varslingsrutiner. Hvilke barrierer er det som finnes? Jeg tror f.eks. at taushetsplikten ofte kan være en barriere som er for stor, og at det er en av de utfordringene og et av de temaene som kan tas opp i samtale med kommunene.

Jeg har stor tro på dialog med kommunene i en slik sammenheng. Kommunene har et viktig ansvar. Vi har, som sagt, et omfattende lov- og regelverk. Poenget er å få det til å virke, og poenget er å få en bevisstgjøring i kommunene og i institusjonene om hvordan dette skal virke. Det vil jeg legge til som en konkretisering av de tiltakene som regjeringen nå har satt i gang. For vi er helt enige om målet, nemlig at de utviklingshemmede skal ha et reelt rettsvern og like muligheter, som alle oss andre.

Kari Henriksen (A) [12:43:27]: Først vil jeg dvele litt ved den gruppen som vi snakker om. Vi snakker egentlig ikke om en gruppe, men vi snakker om mange individer som fungerer svært forskjellig. Vi snakker om Per, Janet, Abdullah og Dihn. De er forskjellige og lever forskjellige liv med forskjellig innhold. Utviklingshemmingen er også forskjellig, fra nesten uten synlige følger til alvorlig funksjonshemming. Derfor er det viktig at vi i debattene og når vi som politikere omtaler denne gruppen, er varssomme med å generalisere. Vi snakker om en mangfoldig gruppe mennesker.

Men overgrep overfor personer med utviklingshemming er dobbelt overgrep. Mange personer med utviklingshemming kan ha vansker med å forstå hva som egentlig foregår, og gir overgriperen muligheten til å spille omsorgsfull, mens målet med kontakten egentlig er utnyttning eller overgrep. Maktskjevheten blir forsterket i alle posisjoner fordi den ene part har en annerledes måte å tolke tegn og situasjoner på. Det ligger i vår forpliktelse i det å være menneske å beskytte utsatte personer fra overgrep og overlast. Å utnytte den allmenne mellommenneskelige tillit er et svik mot offeret, men også mot det ansvar vi har som voksne og ansvarlige mennesker.

Arbeiderpartiet ønsker et samfunn der alle skal ha sin naturlige plass. Det gir oss noen utfordringer, for hva er normalitet? Det utfordrer oss også på hvor mye unormalitet man skal tåle i sin nærhet. Hvor stor toleranse skal man ha for avvikende adferd og væremåte? Hvem skal bestemme hva som er normalt, hvem som er normale, og hvem som ikke er det? Hvor skal grensene gå, og hvem skal bestemme dem? Dette er ikke spørsmål eller utfordringer som kan besvares med tabloidoverskrifter eller flere lover og regler.

Utviklingshemmede skal kunne delta i dagliglivets vanlige aktiviteter, i arbeid og fritid, i familie, med venner og i sosiale sammenhenger. Jeg vil at det skal være sånn. Men det kan medføre at noen kan komme i situasjoner der de trenger ekstra beskyttelse og vern.

Å ha regler for varslingsrutiner av overgrep og seksualisert vold burde være en selvfølge i alle bedrifter og ved alle tjenestesteder. Seksualisert vold og trakassering er et spesielt uttrykk i vår kultur. Vi har hatt debatter om seksuell trakassering i arbeidslivet generelt og vold og overgrep i nære relasjoner.

Jeg er veldig glad for at denne regjeringen har vært tydelig i alle sammenhenger, og overfor alle mennesker i vårt land, på at seksualisert vold og overgrep ikke er akseptert. Jeg er veldig glad for regjeringens brede satsing på dette feltet og med hvilken tydelighet dette budskapet er formidlet.

Personer med utviklingshemming er i større eller mindre grad avhengig av at fellesskapet stiller opp for dem. Noen trenger lite hjelp, andre mer. Det betyr at noen ofte kommer i situasjoner der jevnbyrdigheten er dobbelt skjev – de er hjelpetrengende og i tillegg sårbare. Noen utnytter dette. Ikke alle voksne har gode hensikter til enhver tid.

Uansett hva slags relasjon det er mellom overgriper og offer, og hva slags tilstand offeret er i, mener jeg det er et uttrykk for dårlig kvalitet i arbeidet ikke å ha rutiner for den type overgrep og vold. Det burde det være i de ordinære internkontrollsystemene, spesielt i virksomheter der utviklingshemmede jobber, deltar i aktiviteter eller bor. Internkontrollforskriften bør brukes sånn at man lager rutiner for hvordan mistanke skal håndteres, har varslingsrutiner og melderutiner for all seksualisert vold og trakassering. Derfor er det viktig at man får kunnskap om de spesielle behovene som utviklingshemmede har, knyttet til deres væremåte og deres relasjoner. Som statsråden sa i sitt innlegg, og det synes jeg er veldig bra, er det viktig at vi benytter og utvikler de regler og rutiner vi har allerede i dag, framfor å lage nye handlingsplaner som vi faktisk ikke vet om virker eller ikke. Jeg er derfor veldig fornøyd med det svaret statsråden ga.

Det viktigste en kan gjøre, er å forebygge at slike situasjoner oppstår. Derfor er det viktig at folk i fagprofesjoner, ledere, ansatte i organisasjoner og bedrifter får kunnskap og informasjon om dette. Brukerorganisasjonene spiller her en vesentlig rolle ved å være med på å formidle spesielt det gode arbeidet som er gjort, der det ligger gode rutiner på plass, sånn at en kan utvikle dette til å bli nasjonale rutiner og regler.

Karin Andersen (SV) [12:48:43]: Jeg vil takke interpellanten for å ta opp et veldig viktig og alvorlig tema.

Som politisk myndighet har vi et sjølsagt ansvar for både å forebygge og forhindre overgrep, avdekke det og å følge opp, behandle og beskytte den som har vært utsatt for det. Det er et etablert lovverk knyttet til dette som er klinkende klart. Det er også en klinkende klar forpliktelse til alle som arbeider med mennesker med utviklingshemming, til å ivareta disse interessene. Den er det ingen tvil om at eksisterer i dag.

Det eksisterer også en plikt om at det skal varsles. Det er en plikt som nå gjelder uten hensyn til taushetsplikten. Det er en ny situasjon. Jeg håper at den bestemmelsen som nå er blitt satt i verk på dette området, skal bidra til rettssikkerhet ikke bare for utviklingshemmede, men også f.eks. for barn som trenger hjelp fra barnevernet, eller andre som blir utsatt for overgrep eller ikke får sine interesser ivaretatt på en skikkelig måte, at det blir varslet om det. Det er mange i omsorgen som kan vite noe

om slike typer overgrep, som de ikke varsler om. Jeg tror ikke jeg kan understreke sterkt nok hvor viktig og sentral den nye bestemmelsen er for å kunne gjøre endringer på dette feltet.

Utgangspunktet her er at alle skal ha samme rett til vern, men vi vet at noen er mer sårbare enn andre. Vi vet også, som statsråden sa, at det er internasjonal forskning som tilsier at risikoen for overgrep her kanskje er doblet i forhold til resten av befolkningen. Det er veldig alvorlig. Det betyr jo at de rutineene som skal utarbeides lokalt, på den enkelte institusjon, knyttet til den enkelte arbeidsplass, knyttet til det enkelte bofellesskap eller hva det måtte være, må ta opp i seg det faktum at noen er mer sårbare enn andre. Da må man ikke bare ha varslingsrutiner, men også arbeidsrutiner og organisering av arbeidet, noe som i seg selv er forebyggende og hindrer at overgrep skal være mulig. Det er, som også representanten Henriksen og statsråden var inne på, ganske vanskelig, for det handler også om folk som skal leve sine liv. Det handler også om at mennesker med utviklingshemming faktisk har rett til å ha et seksualliv, og det kan være ganske krevende for dem som har ansvaret for å beskytte den enkelte og samtidig gi dette mennesket rett til å ha sitt fullverdige, sjølstendige liv.

Så er det slik at det er ganske mange tilfeller der overgriperen sjøl er utviklingshemmet. Representanten Eriksson tok opp noen av de eksemplene. De bor kanskje i samme institusjon, i samme bofellesskap. Liknende forhold kan man også ha på sykehjem, knyttet til demens. Her tror jeg man må gå inn med særlig fokus på hva man gjør i de tilfellene. For der er det to parter – to svake parter – som begge trenger beskyttelse, men selvfølgelig må den som har blitt utsatt for et overgrep, få beskyttelse. Hvem det da er som skal flyttes på, tror jeg ikke vi skal bestemme. Men at det må skje noe umiddelbart i slike situasjoner, er åpenbart.

Så er det nok også slik at det i hjemmetjenesten er risiko for at disse situasjonene kan oppstå. Det vi i hvert fall vet om dem som arbeider i hjemmetjenesten, er jo at det vel ikke er noen yrkesgruppe som er så utsatt for vold sjøl. Vi har jo antakelser om at de som får tjenester fra hjemmetjenesten, kanskje også er de som er utsatt for vold og overgrep. Det jobbes bl.a. gjennom arbeidstilsynet med dette. Men jeg tror det er behov for å gjøre nettopp det statsråden sier: å slå fast at dette regelverket er slik, og forplikte dem som er ansvarlige til faktisk å følge det opp. Det ligger der klinkende klart i dag. Det skal det ikke være noen tvil om.

Geir Jørgen Bekkevold (KrF) [12:53:55]: Jeg vil også benytte anledningen til å takke interpellanten, Robert Eriksson fra Fremskrittspartiet, for å ha reist denne interpellasjonsdebatten. Det er en kjempeviktig debatt. Fra Kristelig Folkepartis side er det helt fundamentalt at alle skal kunne både få bo trygt og selvfølgelig få bo godt. Det er på mange måter det denne saken handler om. Som interpellanten sier, finnes det dessverre altfor mange eksempler på overgrep som ikke følges opp. Det finnes altfor mange smertefulle historier, som man får inntrykk av at man ikke

bryr seg om. Her holder det faktisk ikke med å bli berørt. Her trengs det handling. Vi har alle, på alle nivåer, et ansvar for å gjøre noe med dette. Vi har rett og slett et ansvar for å være med på å lege disse sårene.

Utviklingshemmede er jo en gruppe som i svært liten grad kan fremme sine egne behov og sin sak i samfunnet, sammenliknet med den øvrige befolkningen. Da er det helt riktig og kjempeviktig å sette spørsmålsteget ved om deres rettssikkerhet ivaretas. Som sagt, som Fremskrittspartiet viser til, er avsløringene om rettssikkerheten til utviklingshemmede skremmende. Norge som samfunn og rettssamfunn har en jobb å gjøre for å ruste opp det generelle nivået når det gjelder rettssikkerhet for personer med psykisk utviklingshemming. Personer med utviklingshemming kan selvfølgelig på lik linje med den øvrige befolkningen være offer for lovbrudd. Dette gjelder alle slags typer kriminalitet – selvfølgelig også det som er pekt på her: seksuelle overgrep. En del personer med utviklingshemming kan tilhøre en særlig risikogruppe for enkelte kriminelle handlinger. Da er det viktig at folk som jobber i tjenestene for personer med utviklingshemming, har kunnskap og kompetanse om hvordan man skal forebygge at dem man jobber for, blir utsatt for kriminelle handlinger, og hvordan man skal forholde seg når slikt forekommer.

Derfor er jeg glad for statsrådets svar i dag, at hun nå tar et initiativ til regionale møter med kommunene, hvor det spres informasjon. Jeg må nok også si at i de samtaleene, i den dialogen må det legges inn en veldig klar forventning til kommunene om at de følger dette opp, og at kunnskap og kompetanse på dette området blir spredt til dem som jobber. Det er jo et paradoks, og det bør vi ta inn over oss, at i den yrkesgruppen som jobber med utviklingshemmede, er det bare 20 pst. som har høyskoleutdanning. Mange av dem gjør en kjempejobb. Men jeg tror at å spre kompetanse på dette området er meget viktig. Så jeg er glad for at statsråden har varslet at disse møtene vil finne sted, og at den informasjonen som tross alt finnes, også spres til kommuner som absolutt trenger det. For det er virkelig et varsko at det bare er en av ni kommuner som har egne varslingsrutiner når det gjelder overgrep mot utviklingshemmede.

Det andre temaet interpellanten tar opp, er boliger. Hvis vi går tilbake til HVPU-reformen, skulle den legge grunnlaget for at institusjonsvirkeligheten skulle man legge til side. I ansvarsreformens mål var normalisering og likeverd viktige ord også når det gjaldt boliger. Situasjonen i dag viser jo at man på mange måter står i stampe der, i og med at det nå bygges store boligkomplekser som nærmest kan sammenliknes med institusjoner. Hvis vi skal ta på alvor det at også utviklingshemmede skal integreres i samfunnet som alle andre, er det helt avgjørende at de selv kan ha et reelt valg når det gjelder hvordan de vil bo – om dette skal ordnes gjennom ordninger for den enkelte, eller om de f.eks. velger å bo sammen med andre. Dette er ting jeg mener vi må være med på å legge til rette for.

Stine Renate Håheim (A) [12:59:24]: Jeg har lyst til å takke interpellanten for å reise en veldig viktig debatt. Jeg har også lyst til å takke Dagbladet, som gjennom en

artikkelserie har satt et viktig søkelys på rettssikkerheten for en sårbar gruppe. Det er også grunn til å rose Dagbladet for å drive grundig og viktig journalistikk. Som interpellanten også var inne på, har dette i enkelte kommuner allerede vært med på å skape endring.

Det er umulig å la være å bli berørt av disse historiene, for det er grusomme eksempler på at vi som samfunn har sviktet noen av dem som trenger oss aller mest. Det er uakseptabelt, og på dette området er vi nødt til å være utålmodige.

I Dagbladets undersøkelse var det i hele 11 av 15 saker andre enn kommunen som politianmeldte eller varslet politiet om overgrepene. Og når sakene først var blitt anmeldt, så har det i flere av tilfellene vist seg at ansatte eller kommunen har hatt mistanke om at noe har skjedd, men allikevel ikke gått til politiet.

Dette er noe av bakgrunnen for at det har vært viktig for Arbeiderpartiet og de rød-grønne partiene å styrke avvergingsplikten. For nå er det ikke lenger mulig å gjemme seg bak taushetsplikten. Avvergingsplikten er også utvidet til å gjelde flere lovbrudd, bl.a. vold i nære relasjoner og misbruk av overmaktsforhold.

Dette er en av mange lover og forskrifter som pålegger enkeltmennesker og offentlige og private virksomheter å ta ansvar. Det er nå helt avgjørende – som flere har vært inne på – at informasjonen om de pliktene når dem som jobber på det feltet. Jeg er også veldig glad for at statsråden tar initiativ til en landsomfattende formidling av kunnskapsmaterieell, for økt kunnskap om utviklingshemming og seksualitet vil være med på å bidra til å forebygge at seksuelle overgrep skjer. Og mer kunnskap gir også trygghet til ansatte og pårørende, og kan i større grad gjøre at man blir handlingsdyktig i stedet for handlingslammet.

Dagbladets oppslag viser alvorlige svakheter i rettsvernet for utviklingshemmede. Dette er svakheter som er uakseptable. Rettssikkerheten må og skal gjelde for alle. De samme problemstillinger ble beskrevet i en forskningsrapport fra Nordlandsforskning i 2009. Det er viktig å understreke – i likhet med mange andre – at mennesker med utviklingshemninger er en sammensatt gruppe, og at ingen mennesker er like. Men rapporten fra Nordlandsforskning viser bl.a. at utviklingshemmede møter fordommer i rettssystemet, at språk kan være en barriere, og at vitnesbyrdene til ofrene ikke alltid vinner fram.

Derfor er det viktig å si at regjeringen ved Justisdepartementet allerede nå har igangsatt et arbeid for å styrke rettssikkerheten til denne gruppen. Det er bl.a. satt ned en arbeidsgruppe som skal se på mandatet for dommeravhør, og vi må også se på og gjennomføre tiltak for at kompetansen blant dem som gjennomfører de avhørene, blir styrket. Fram til nå har det vært slik at hensynet til offeret har gjort at man så langt som mulig har unngått å gjøre flere dommeravhør, men nå viser kunnskap at det kan være en fordel for å få oppklart saken at man nettopp gjennomfører flere dommeravhør. Det skal vi nå se på. Det vil også være med på å sikre at politi og påtalemyndighet får bedre bevis, slik at det blir lettere å iretteset saken. Flere saker som ender med en dom, vil jo også ha en allmennpreventiv effekt, og kan bidra til å hindre nye overgrep. Kompetanse

og kunnskap om utviklingshemmede i rettssystemet er helt avgjørende for at offeret skal bli hørt, tatt på alvor og trodd.

Som statsråden nevnte, viser studier fra Danmark at overgriperen i de fleste tilfeller er en person som offeret kjenner. Det er derfor naturlig at det nå kommer på plass flere tiltak i forbindelse med den nye handlingsplanen mot vold i nære relasjoner. Vi er nødt til å sikre bedre etterforskning, og vi skal bl.a. også vurdere om vi skal innføre nye beviskrav i straffesaker med utviklingshemmede, hvor man legger sterkere vekt på f.eks. atferdsendringer og sakkyndiges vurdering.

Alle som har vært utsatt for alvorlige seksuelle overgrep, har i dag krav på bistandsadvokat. Nå ønsker vi også å se på om vi skal presisere i lovverket at man i de sakene hvor man i utgangspunktet ikke har krav på bistandsadvokat, uansett skal ha det dersom offeret er utviklingshemmet. Men her er det en viktig balansegang. Det er viktig at vi ikke lager lover og forskrifter som stigmatiserer en hel gruppe, for dette er mennesker med ulike behov.

Så har jeg lyst til å avslutte med å si at den beste politikken på dette området er å forebygge. Det tror jeg vi gjør mye bedre med mer kunnskap og mer refleksjon hos dem som arbeider på dette feltet.

Arild Stokkan-Grande (A) [13:04:51]: I likhet med alle som har vært oppe på denne talerstolen i denne debatten, vil jeg rose Robert Eriksson for å reise denne debatten – en meget viktig debatt, som angår oss alle. Hvis ikke vi evner å beskytte de svakeste i samfunnet, sier det mye om oss som samfunn.

Overgriper er ofte – som flere har vært inne på – en som offeret kjenner, kanskje en som offeret stoler på. Problemet er også, som i et av de eksemplene Robert Eriksson nevnte, at folk flytter på seg i større grad enn før, og vi ser dessverre i altfor mange saker – særlig knyttet til barnevernet – at de som burde stå fremst når det gjelder å beskytte barn, kanskje er de som rømmer fra hjelpeapparatet, som tar med seg barna, og som unngår det hjelpeapparatet som kan komme inn og hjelpe. Det er en utfordring som er krevende å håndtere.

Men så ser vi at også i de tilfellene hvor man faktisk får hjelp og blir involvert i hjelpeapparatet, opplever man kanskje nye overgrep. Folk som skal få hjelp, må jo kunne føle seg trygge på at det ikke fører til nye overgrep. Vi ser også at mange av dem som kunne ha hjulpet, vegrer seg for å gå inn i saken og for å varsle – også i hjelpeapparatet – og skammen over dette når helt inn i denne sal. Dette må det bli en slutt på!

Mange ting er gjort. Som statsråden pekte på i sitt svar, har det over mange år vært et stort engasjement, men også et stort arbeid fra myndighetenes side for å hjelpe flere, for å nå inn tidligere, for å øke kompetansen, for i det hele tatt å gjøre det man kan for at de som er utsatt for overgrep, får hjelp.

Men, som flere har vært inne på, vi er ennå ikke i mål, for vi vet at dette fortsatt skjer gang på gang. Derfor må arbeidet fortsette, og derfor er vi mange i denne sal som er utålmodige i forhold til det videre arbeidet. Kommunene må jo, i sannhetens navn, ta det ansvar som de faktisk har, og ikke sitte og vente på at staten lager nasjonale retningslinjer.

Det burde ikke være for mye å be om at kommunene lager rutiner for hvordan de skal håndtere denne typen saker.

Jeg er glad for engasjementet både fra interpellanten og dem som har deltatt i debatten, ikke minst fra statsråden. Det har kommet flere signaler som er positive, og som tyder på at det er tverrpolitisk enighet om både behovet og mange av de grepene som signaliseres. Dette må vi følge med på og jobbe videre med, også tverrpolitisk.

I forberedelsene til denne interpellasjonen ble det tydelig hvor fragmentert ansvaret er både i departementsstrukturen og i komitéstrukturen her på Stortinget, og at dette på mange måter nærmest blir et foreldreløst barn. Nå har statsråden sagt at dette er noe som Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har ansvaret for, og den jobben gjør de godt. Men også her på Stortinget tror jeg det er potensial for i større grad å gå inn i dette temaet tverrpolitisk og over komitégrensene for å ha en kontinuitet i arbeidet, for å følge det tettere, og også for kanskje å komme opp med nye tiltak som kan hjelpe på i den situasjonen mange opplever. Jeg kan i alle fall garantere statsråden at det ikke skal være vanskelig å få flertall i denne salen når man er klar for å komme med nye tiltak også fra regjeringens side.

Nok en gang takk for denne veldig viktige debatten. Vi skal følge arbeidet videre i de komiteene vi sitter i.

Robert Eriksson (FrP) [13:09:46]: La meg aller først få lov til å takke både statsråden og alle som har bidratt i debatten. Jeg synes det har vært en god debatt med gode innfallsvinkler. Jeg håper bare at den debatten vi har hatt i dag, er starten på å bedre rettssikkerheten og levekårene for de utviklingshemmede, og at det ikke bare blir en debatt som føyer seg inn i rekken av mange debatter der vi alle sammen er enige om at forholdene ikke er ønskelige, og så fortsetter overgrepene utenfor dette husets fire vegger.

Jeg startet mitt innlegg med å vise til en av Dagbladets historier, om Ina. Dagbladet skal ha all ros og ære for å sette dette temaet på dagsordenen. Men historien viste at ingen kunne hjelpe Ina, og ingen hadde ansvaret for å følge henne opp. Jeg håper at statsråden og regjeringen tar med seg dette og ser på samhandlingen mellom de ulike offentlige etatene og mellom kommunene på tvers av fylkesgrenser, for det det i bunn og grunn handler om, er ikke om en bor eller befinner seg innenfor en grense geografisk, men om mennesker som blir utsatt for overgrep, overgrep som vi ikke kan tolerere i det norske samfunnet. Derfor håper jeg at vi kan ha mer smidighet knyttet til det.

Så er jeg også glad for at statsråden peker på at en skal gjennomføre regionale møter. Representanten Bekkevold fra Kristelig Folkeparti sa noe meget fornuftig, nemlig at man må ha noen forventninger til disse møtene. Jeg har forventninger, og da blir mitt spørsmål til statsråden: På hvilken måte skal man sørge for at kommunene følger opp dette, hvordan skal man sørge for at kommunene etablerer gode varslingsrutiner? For det må ikke bli slik at man har reist rundt, hatt et dialogmøte regionalt med en rekke kommuner, spist en god lefse og drikket et par kopper kaffe og hatt en veldig hyggelig samtale og blitt enig om alle de gode intensjonene, og så skjer det ikke noe mer.

Det må følges opp, og man må ha et system på hvordan det skal følges opp.

Jeg vil avslutningsvis få lov til å utfordre statsråden i forhold til finansieringsordningen. Hun sier at kvalitet er et av Husbankens kriterier. Mener statsråden at det er kvalitet det man i dag ser ved bygging av institusjonslignende boligkompleks? Hvis ikke statsråden mener at det er kvalitet – som i alle fall ikke jeg mener – hvordan ønsker da regjeringen å følge opp dette overfor kommunene, slik at det blir slutt på den typen bygging?

Statsråd Tora Aasland [13:12:59]: Litt til historien: Fra ansvarsreformen ble gjennomført for mange år siden, og til i dag kan vi vel si at for den gruppen vi snakker om – som ikke er en enhetlig gruppe, men en rekke individer med helt forskjellige situasjoner – er situasjonen gått fra å være usynlig sårbar til å bli synlig sårbar, for det er sårbare mennesker vi har med å gjøre. Heldigvis fikk vi en reform som la til rette for at man kunne leve som verdige mennesker, velge egen bolig og velge sin egen livsform. Det er en god side ved reformen. Men fremdeles er disse menneskene sårbare, og vi har et ansvar for å beskytte dem og gi dem det rettsvernet og den rettsikkerheten de trenger.

Forebygging er det aller viktigste, flere har vært inne på det. Det er lett å si. Forebygging i dette tilfellet handler bl.a. om hvordan vi skal følge opp rutinene, møtene med kommunene, hva slags krav vi skal stille, hvordan dette konkret skal rapporteres inn og følges opp, og hvordan vi skal overvåke det.

Når det gjelder mulige mekanismer som fører til at man ikke varsler og ikke rapporterer, vil jeg understreke det jeg sa i innlegget om endringen som har skjedd i forhold til avvergingsplikten. Den er skjerpet, den er utvidet, og man skal ikke lenger nå kunne gjemme seg bak taushetsplikten for ikke å melde fra.

Så til dette med boliger. Én ting er retningslinjene til Husbanken, men regjeringen har satt ned et offentlig utvalg som skal drøfte og gi råd om hvordan den sosiale boligpolitikken skal utvikles i årene framover. Det er helt naturlig at man ser på de utviklingshemmedes boligsituasjon i forbindelse med dette utvalgets arbeid, og jeg skal sørge for, på bakgrunn av denne debatten, at det kommer inn som en viktig del. Da kan man kanskje få svar på noen av de spørsmål som interpellanten stiller. Hvordan skal vi – som her på Stortinget alle er enige om at det ikke skal bygges institusjonslignende tiltak – hindre at det likevel skjer i kommunene? Det er et viktig spørsmål og en viktig utfordring som vi må ta med oss.

Så vil jeg også understreke den handlingsplanen mot vold og overgrep som Justisdepartementet har satt i gang. Den skal også omfatte tiltak som er aktuelle for den gruppen personer vi snakker om her.

Jeg har lyst til å avslutte med å si hvor viktig det er i de dialogmøtene vi skal ha med kommunene, å være konkrete og klare også når det gjelder kompetansen til de menneskene som skal ha ansvar for de utviklingshemmede. Det er kanskje ikke avgjørende hvor høy utdanningen er, men de må være trygge i rollen sin, og de må ha den kunnskapen som er nødvendig for å gi rettsvern og beskyttelse.

Presidenten: Sak nr. 3 er dermed ferdigbehandlet.

Etter at det var ringt til votering, uttalte

presidenten: Før Stortinget går til votering, foreligger det nå på presidentens bord to permisjonssøknader som vi må behandle, fra henholdsvis representantene Solveig Horne og Kåre Simensen om permisjon i tiden fra og med 21. februar til og med 26. februar, begge for å delta i FNs kvinnekommisjon i New York.

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknadene behandles straks og innvilges.
2. Vararepresentantene for Finnmark fylke Ann-Kristin Engstad og for Rogaland fylke Marit Amundsen, innkalles for å møte i Stortinget i tiden fra og med 22. februar til og med 24. februar.

Presidenten: Da er vi klare til å votere.

Sak nr. 1, fiskeri- og kystministerens redegjørelse, er allerede vedtatt ført opp til behandling i et senere møte.

Votering i sak nr. 2

Under debatten er det satt fram i alt seks forslag. Det er – forslagene nr. 1–3, fra Tord Lien på vegne av Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre – forslagene nr. 4–6, fra Tord Lien på vegne av Fremskrittspartiet

Under debatten har representanten Tord Lien gjort om forslagene nr. 1 og 3, fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre, til oversendelsesforslag.

Forslag nr. 1 lyder i endret form:

«Det henstilles til regjeringen å vurdere hvordan teknologi og design bedre kan inkorporeres i matematikk og estetiske fag.»

Forslag nr. 3 lyder i endret form:

«Det henstilles til regjeringen å gjøre det enklere for elever i ungdomsskolealder å få undervisning på videregående nivå.»

Presidenten foreslår at disse forslagene oversendes regjeringen uten realitetsvotering. – Det anses vedtatt.

Det blir så votert over forslagene nr. 4–6, fra Fremskrittspartiet.

Forslag nr. 4 lyder:

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for etablering av fire nasjonale videregående skoler innen realfag.»

Forslag nr. 5 lyder:

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for etableringen av fire nasjonale realfagslærerutdanninger på masternivå.»

Forslag nr. 6 lyder:

«Stortinget ber regjeringen vurdere hvordan lønnen til realfagsstipendiater kan økes.»

Votering:

Forslagene fra Fremskrittspartiet ble med 77 mot 24 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kr 13.27.07)

Presidenten: Det voteres så over forslag nr. 2, fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen legge frem forslag til styrking av finansieringen av studier og forskning på real- og teknologifag i universiteter og høyskoler.»

Votering:

Forslaget fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre ble med 54 mot 45 stemmer ikke bifalt. (Voteringsutskrift kl. 13.27.37)

Komiteen hadde innstilt:

Dokument 8:167 S (2009–2010) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Bente Thorsen, Mette Hane-kamhaug, Ketil Solvik-Olsen og Tord Lien om å styrke realfagene i hele utdanningsløpet – vedlegges protokollen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Sak nr. 4 [13:28:15]

Referat

1. (203) Statsministerens kontor melder at
  1. lov om endringar i lov 17. februar 1989 nr. 2 om bidragsforskott (heving av inntektsgrensa for

rett til fullt bidragsforskott mv.) (Lovvedtak 39 (2010–2011))

– er sanksjonert under 11. februar 2011.

Enst.: Vedlegges protokollen.

2. (204) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jon Jæger Gåsvatn, Kari Kjønås Kjos og Per Arne Olsen om å sikre muligheter til offentlig-privat samarbeid ved finansiering av sykehusutbygginger (Dokument 8:92 S (2010–2011))

Enst.: Sendes helse- og omsorgskomiteen.
3. (205) Riksrevisjonens undersøkning av årsaker til at statlege verksemdar ikkje etterlever regelverket for offentlege anskaffingar (Dokument 3:6 (2010–2011))

Enst.: Sendes kontroll- og konstitusjonskomiteen.
4. (206) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Trine Skei Grande og Borghild Tenden om å opprette et offentlig register over trafikkskoletilbudene i landet (Dokument 8:94 S (2010–2011))

Enst.: Sendes transport- og kommunikasjonskomiteen.
5. (207) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Morten Høglund, Karin S. Woldseth, Peter N. Myhre og Kari Storstrand om en strategi for Internett og sosiale medier i et menneskerettighetsperspektiv (Dokument 8:93 S (2010–2011))
6. (208) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Peter N. Myhre, Harald T. Nesvik, Ivar Kristiansen og Svein Flåtten om snarlig deployering av norsk militært bidrag til Adenbukta (Dokument 8:96 S (2010–2011))

Enst.: Nr. 5 og 6 sendes utenriks- og forsvarskomiteen.

Presidenten: Dermed er dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 13.29.
